

Utlåtande 2004:182 RVII (Dnr 326-672/2004)

Handikappolitiskt program för Stockholms stad

Kommunstyrelsen föreslår kommunfullmäktige besluta följande

1. Handikappolitiskt program för Stockholms stad godkänns i enlighet med bilaga 2, att gälla fr.o.m. den 1 januari 2005. Programmet ersätter de policydokument för framtagande av handikapplaner som antogs av kommunfullmäktige den 6 september 1999.
2. Kommunstyrelsen ges i uppdrag att i samarbete med socialtjänstnämnden ansvara för uppföljning av det handikappolitiska programmet.
3. Socialtjänstnämnden uppmanas att följa förändringar i lagstiftning, föreskrifter och allmänna råd inom det handikappolitiska området och ansvara för eventuella konsekvensförändringar av det handikappolitiska programmet.

Föredragande borgarrådet Margareta Olofsson anför följande.

Bakgrund

Socialtjänstnämnden fick den 6 september 1999 i uppdrag av kommunfullmäktige att årligen följa upp stadens handikapplaner och att, vid behov, revidera det policydokument som kommunfullmäktige tog beslut om i september 1999. Socialtjänstnämnden har vidare den 26 november 2002 uppdragit åt förvaltningen ”att utarbeta klara anvisningar för hur arbetet med handikapplaner skall ske i staden”. Uppföljning har nu gjorts av planer för 2000, 2001 och 2002. Uppföljningarna av planerna samt olika möten med förvaltningarnas kontaktpersoner har visat att policydokumentet uppfattas som riktat huvudsak-

ligen till stadsdelsnämnderna och därmed som en fråga för socialtjänsten. Ytterligare styrdokument har tillkommit, främst den nationella handlingsplanen.

I det nya handikappolitiska programmet (*bilaga 2*), som föreslås ersätta policydokumentet, tydliggörs att handikappfrågorna berör alla verksamheter i staden. Inriktningsmål för staden med sikte på 2010 har angivits för de 22 standardreglerna i FN:s deklaration Agenda 22 från 1993. Från och med år 2005 ska handikapplaner inte längre anges i separat bilaga. På många förvaltningars begäran föreslås att nämnders och bolagsstyrelsers åtaganden med handikappaspekter ska arbetas in i budget och verksamhetsplanen.

Remisser

Ärendet har för synpunkter remitterats till stadsledningskontoret, gatu- och fastighetsnämnden, idrottsnämnden, integrationsnämnden, konsumentnämnden, kulturnämnden, kyrkogårdsnämnden, miljö- och hälsoskyddsnämnden, renhållningsnämnden, stadsbyggnadsnämnden, utbildningsnämnden, stadsdelsnämnderna Farsta, Kista och Norrmalm, AB Stockholm Globe Arena, Centrum Kompaniet i Stockholm AB, DHR Stockholm, Kommun-HSO Stockholm, SISAB, SRF Stockholms stad, Stockholms dövas förening, Stockholms Stads Parkering AB, Stockholm Visitors Board AB, AB Svenska Bostäder.

Stadsledningskontoret instämmer i huvudsak i förslaget.

Gatu- och fastighetsnämnden anser att programmet svarar väl mot de krav på tydlighet och konkretisering som ställts från olika håll.

Idrottsnämnden anser att förslaget till handikappolitiskt program är både väl genomarbetat, pedagogiskt och ambitiöst, men understryker att det gäller att sätta mål som faktiskt kan nås. Nämnden anser att det är viktigt med en mångfacetterad bild av vem medborgaren är och nämner att det inte finns samma utbud av fritidssysselsättning för flickor med funktionsnedsättning. Vidare anser nämnden att definitionerna av delaktighet bör förtydligas och att tillgänglighetsbegreppet bör breddas. Den funktionshindrade gruppen människor är också en arbetskraftsresurs som inte utnyttjas tillräckligt idag.

Integrationsnämnden anser att de beskrivna arbetsätten verkar tydliga och effektiva. Nämnden ser mycket positivt på redovisade värderingar och föreslagna förändringar, inriktning och process.

Konsumentnämnden anser att förslaget till nytt program följer stadens upplägg med det integrerade lednings- och styrsystemet (ILS) med inriktningsmål, åtaganden, arbetssätt och uppföljning.

Kulturnämnden tillstyrker förslaget.

Kyrkogårdsnämnden anser att programmet är väl strukturerat för sitt ändamål och därför bedöms ha goda möjligheter att genomsyra kyrkogårdsnämndens verksamhetsstruktur. Vidare anser nämnden att programmet stärker möjligheten för handikappråden att agera mer konstruktivt och att programmet förhoppningsvis breddar synen på funktionshinderns olika behov.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden anser att programmet har en bra uppställning, men att det fortfarande finns avsnitt i programmet som ligger alltför långt från den verksamhet som vissa facknämnder/bolagsstyrelser har rådighet över.

Renhållningsnämnden har inga invändningar mot förslaget i de delar som rör nämndens verksamhetsområde. Vidare anser nämnden att det är positivt att krav ställs på att åtgärderna arbetas in i verksamhetsplanen istället för att krav ställs på en separat plan eftersom det innebär att frågorna på ett naturligt sätt integreras i det vardagliga arbetet.

Stadsbyggnadsnämnden anser att programmet kan komma att bli ett verksamt hjälpmedel för stadens nämnder och bolagsstyrelser att på ett effektivt sätt bedriva det handikappolitiska arbetet. Vidare anser nämnden att i och med att handikappplanen integreras i varje nämnds och bolagsstyrelses verksamhetsplan kommer åtagandena att följas upp. Det som saknas i programmet är en tydligare skrivning om barns och gamlas särskilda behov.

Utbildningsnämnden välkomnar ett nytt handikappolitiskt program för staden.

Farsta stadsdelsnämnd instämmer i huvudsak i förslaget. Nämnden anser att det finns risk att det handikappolitiska arbetet utarmas genom att åtagandena ska ingå i nämnders och styrelsernas verksamhetsprogram istället för i ett självständigt dokument.

Kista stadsdelsnämnd tillstyrker förslaget.

Norrmalms stadsdelsnämnd är positiv till förslaget.

AB Stockholm Globe Arena har ej inkommit med yttrande.

Centrum Kompaniet i Stockholm AB har inget att erinra mot de angivna målen att skapa ett tillgängligare Stockholm.

DHR Stockholm anser att staden måste prioritera handikappråden på ett mer seriöst sätt om dessa ska fungera.

FUB (För utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna) Stockholm finner det mycket tillfredsställande att staden initierat ett nytt handikappolitiskt program. FUB Stockholm föreslår bland annat att bemötandebildningar ska genomföras i alla organisationsled samt att det handikappolitiska programmet bör innehålla riktlinjer för samarbete mellan den vanliga skolan och särskolan.

Kommun-HSO (Handikapporganisationernas samarbetsorgan) Stockholm stöder helhjärtat att nämnder och bolagsstyrelser ska arbeta in handikapp-

aspekterna i budgetar och verksamhetsplaner. HSO uppskattar ambitionen att staden förutsätts samarbeta med handikapporganisationerna och deras representanter i handikappråden och värdesätter viljan att vidga möjligheterna för dem till insyn, inflytande och påverkan.

SISAB ställer sig positiv till att tillgänglighetsarbetet ska arbetas in i budget och verksamhetsplaner. Tillgänglighetsplanerna för den yttre miljön och för stadens offentliga lokaler ska upprättas senast år 2006 med inventeringar som grund och med åtgärdsplaner för att nå målet år 2010. SISAB anser att tidsplanen för dessa insatser är komprimerad.

SRF (*Synskadades Riksförbund*) *Stockholms stad* anser att det är positivt att Stockholms stad anstränger sig för att integrera dessa politiska mål i budget- och verksamhetsplaneringen. Vidare anser SRF *Stockholms stad* att programmet är genomtänkt och lättöverskådligt, men är oroade över att centrala verksamheter avvecklas och läggs ut på stadsdelarna.

Stockholms dövas förening har ej inkommit med yttrande.

Stockholms Stads Parkering AB anser att inriktningen i förslaget är bra och att förslaget är tydligt strukturerat och lättöverskådligt.

Stockholm Visitors Board AB har ej inkommit med yttrande.

AB Svenska Bostäder förordar förslaget att införa handikappaspekterna i budget och verksamhetsplanen. Vidare anser Svenska Bostäder att riktlinjer för kostnadsberäkningar bör tas fram.

Mina synpunkter

Stockholm har som ambition att vara världens mest tillgängliga huvudstad till år 2010. Flera initiativ har tagits för att uppfylla denna ambition, bl.a. har 100 mnkr satsats årligen sedan 1999 på åtgärder för att öka tillgängligheten. Trots dessa satsningar visar ett flertal utredningar och rapporter att mycket arbete kvarstår. Ambitionsnivån på stadens arbete med funktionshinderfrågor måste höjas ytterligare. Med detta handikappolitiska program får Stockholm det offensiva verktyg som behövs för att göra staden till världens mest tillgängliga huvudstad 2010. Programmet bygger på de nationella mål som uttrycks i den nationella handlingsplanen för handikappolitiken (prop. 1999/2000:79). Den nationella handlingsplanen bygger i sin tur på FN:s 22 standardregler för delaktighet och jämlikhet för människor med funktionsnedsättning. För var och en av de 22 standardreglerna finns i det nya programmet inriktningsmål som ska syfta till att Stockholm når det övergripande målet att bli en stad för alla.

Det handikappolitiska programmet markerar på ett tydligt sätt att handikappaspekterna berör stadens samtliga nämnder och bolagsstyrelser. Tillgäng-

lighetsfrågan rör inte endast de fysiska aspekterna utan även möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att ta del av och använda sig av information och kunna kommunicera med samhällets alla delar. Programmet slår fast att det är varje nämnds och bolagsstyrelses ansvar att beskriva de problem rörande tillgänglighet som gäller för den egna verksamheten och dessutom avgöra i vilken takt och ordning de ska åtgärdas. Det är därmed också upp till varje nämnd och bolagsstyrelse att kostnadsberäkna de åtgärder som krävs. Inriktningsmålen som beskrivs i det handikappolitiska programmet behandlar det arbete som krävs i staden som helhet. Alla kapitlen berör därmed inte nämnder och bolagsstyrelser i samma omfattning.

De prioriteringar som görs på det handikappolitiska området bestäms ytterst i stadens budget för varje år. Dessa områden måste beröras i den egna verksamhetsplanen i form av åtaganden. Varje nämnd och bolagsstyrelse ansvarar själv för att åtaganden följs upp och att detta redovisas i verksamhetsberättelsen. Att åtaganden görs liksom den kontinuerliga uppföljningen av dessa åtaganden ingår därmed i det ordinarie budgetarbetet. Stadens handikapplanering kommer således att bestå dels av det handikappolitiska programmet, dels av respektive nämnds och bolagsstyrelses verksamhetsplan. Detta arbetssätt ersätter tidigare arbetssätt med en central handikapplan för staden som helhet och lokala handikapplaner kopplade till nämnderna.

Det handikappolitiska programmet ska fungera som grund för stadens handikappolitik under ett antal år. Förutsättningarna för det handikappolitiska arbetet kommer under denna period att genomgå förändringar i form av förändrad lagstiftning, föreskrifter och allmänna råd. Socialtjänstnämnden uppmanas därför att följa omvärldsförändringar på detta område och ansvaret för eventuella förändringar av det handikappolitiska programmet.

Genomförandet av det handikappolitiska programmet i staden ställer krav på utbildning och information. Stadens funktionshinderombudsman ansvarar för att en stadsövergripande informations- och utbildningsinsats genomförs. Utbildningen bör utformas gemensamt för nämndens/bolagsstyrelsens politiker, handikappolitiska ledamöter och ansvariga tjänstemän.

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Reservation anfördes av borgarråden *Kristina Axén Olin*, *Sten Nordin* och *Mikael Söderlund* (alla m) och *Jan Björklund* (fp) enligt följande.

Vi föreslår kommunstyrelsen föreslå kommunfullmäktige besluta att

1. i huvudsak godkänna föredragande borgarråds förslag
2. därutöver anföras.

Utgångspunkten för handikappolitiken måste vara insikten om att människor med funktionshinder är unika individer med mycket särpräglade och varierade önskemål och behov. Byggstenarna i en sådan politik måste vara integritet, självbestämmande och valfrihet. Det ligger i allas intresse att de handikappade ges större möjligheter att vara med i samhällslivet. Förslaget till nytt handikappolitiskt program för staden är ambitiöst genom sina högt satta mål.

Vi delar i grunden förslaget om att avskaffa kravet på separata handikapplaner i stadens nämnder och styrelser och förordar också att de istället införlivas i budget och verksamhetsplan. Ett sådant arbetssätt praktiseras idag på ett bra sätt när det gäller nämndernas arbete med miljöfrågor. Förfarandet innebär emellertid att en generell diskussion kring separata planer bör tas. Att avskaffa handikapplanerna, samtidigt som nämndernas uppdrag att upprätta exempelvis jämställdhetsplaner kvarstår, riskerar att sända fel signaler.

Arbetet med handikapplaner har förbättrats de senaste åren, framför allt när det gäller nämnderna. Flera av stadens bolag har dock visat på brister i detta arbete och risken finns att en integrering av handikappfrågorna i verksamhetsplanerna skulle minska pressen på dem som idag nedprioriterat området. Av den anledningen är det helt nödvändigt att se över huruvida staden överhuvudtaget skall arbeta med separata planer.

När det gäller arbetet med att förbättra tillgängligheten och på andra sätt arbeta för funktionshindrades möjligheter i samhället krävs att ambitionsnivån höjs på många håll i stadens verksamhet. För att nå målsättningen att avhjälpa alla tillgänglighetsproblem till år 2010 och göra Stockholm till världens mest tillgängliga stad krävs att tillgänglighetsarbetet prioriteras. En inventering bör göras av de brister i tillgängligheten som finns i dag, och en åtgärdslista upprättas.

Vi vill också efterlysa en ekonomisk kalkyl över de konsekvenser det nya programmet får för förvaltningars och bolags verksamheter. Arbetet med tillgänglighet kräver att tillräckliga resurser skjuts till, och det måste bli tydligare än i dag vilka de ekonomiska behoven är.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår kommunfullmäktige besluta följande

1. Handikappolitiskt program för Stockholms stad godkänns i enlighet med bilaga 2, att gälla fr.o.m. den 1 januari 2005. Programmet ersätter de policydokument för framtagande av handikapplaner som antogs av kommunfullmäktige den 6 september 1999.
2. Kommunstyrelsen ges i uppdrag att i samarbete med socialtjänstnämnden ansvara för uppföljning av det handikappolitiska programmet.
3. Socialtjänstnämnden uppmanas att följa förändringar i lagstiftning, föreskrifter och allmänna råd inom det handikappolitiska området och ansvara för eventuella konsekvensförändringar av det handikappolitiska programmet.

Stockholm den 24 november 2004

På kommunstyrelsens vägnar:
ANNIKA BILLSTRÖM

Margareta Olofsson

Anette Otteborn

Reservation anfördes av *Kristina Axén Olin*, *Mikael Söderlund* och *Kristina Alvendal* (alla m), *Lotta Edholm* och *Ann-Katrin Åslund* (båda fp) och *Ewa Samuelsson* (kd) med hänvisning till reservationen av (m) och (fp) i borgarrådsberedningen.

ÄRENDET

Socialtjänstnämnden fick den 6 september 1999 i uppdrag av kommunfullmäktige att årligen följa upp stadens handikapplaner och att, vid behov, revidera det policydokument som kommunfullmäktige tog beslut om i september 1999. Socialtjänstnämnden har vidare den 26 november 2002 uppdragit åt förvaltningen ”att utarbeta klara anvisningar för hur arbetet med handikapplaner skall ske i staden”. Uppföljning har nu gjorts av planer för 2000, 2001 och 2002. Uppföljningarna av planerna samt olika möten med förvaltningarnas kontaktpersoner har visat att policydokumentet uppfattas som riktat huvudsakligen till stadsdelsnämnderna och därmed som en fråga för socialtjänsten. Ytterligare styrdokument har tillkommit, främst den nationella handlingsplanen.

I det nya handikappolitiska programmet (*bilaga 2*), som föreslås ersätta policydokumentet, tydliggörs att handikappfrågorna berör alla verksamheter i staden. Inriktningsmål för staden med sikte på 2010 har angivits för de 22 standardreglerna i FN:s deklaration Agenda 22 från 1993. Från och med år 2005 ska handikapplaner inte längre anges i separat bilaga. På många förvaltningars begäran föreslås att nämnders och bolagsstyrelsers åtaganden med handikappaspekter ska arbetas in i budget och verksamhetsplanen.

Socialtjänstnämnden beslöt den 30 januari 2004 följande

1. Socialtjänstnämnden godkänner det Handikappolitiska programmet för egen del.
2. Socialtjänstnämnden överlämnar ärendet till kommunfullmäktige för beslut.

Reservation anfördes av vice ordföranden *Peter Lundén-Welden m.fl.* (m) och ledamöterna *Ann-Katrin Åslund m.fl.* (fp), *bilaga 1*.

Socialtjänstförvaltningens tjänsteutlåtande av den 4 december 2003 är i huvudsak av följande lydelse.

Socialtjänstnämnden föreslås godkänna detta förslag till nytt inriktningsdokument som ska antas av kommunfullmäktige. Några grundläggande fakta om programmet och förändringar jämfört med det nu gällande policydokumentet redovisas här.

FN:s standardregler

Liksom tidigare är Förenta Nationernas 22 standardregler (Agenda 22) för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet från 1993 grun-

den för stadens handikappolitiska program. Standardreglerna är skrivna på ett sådant sätt att de ska vara tillämpliga på såväl rika industriländer som utvecklingsländer med mycket begränsade resurser. Detta gör att de måste anpassas och preciseras för respektive land.

Handikappombudsmannen har uppdraget att följa upp hur arbetet med standardreglerna utvecklas i Sverige och rapportera till FN.

Den nationella handlingsplanen

Hur Sverige som nation ska agera för att öka jämlikhet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning har slagits fast i maj 2000 då riksdagen beslöt anta propositionen Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken (prop.1999/2000:79). Handlingsplanen anger de nationella målen för handikappolitiken och arbetets inriktning och vänder sig i första hand till de statliga myndigheterna. Ett flertal uppdrag har givits till sektorsansvariga myndigheter som ska ange etappmål som bör vara uppfyllda till år 2010. Den nationella handlingsplanen är styrande för hur arbetet ska bedrivas på kommunal nivå.

Stadens inriktningsmål

För varje standardregel föreslås mål som anger stadens inriktning för att nå målet att vara ”En stad för alla”. Målen ska vara vägledande för alla nämnder och styrelser utarbetande av egen planering för att åstadkomma jämlikhet och delaktighet för alla medborgare. Samtliga nämnder och styrelser har, var och en inom sitt ansvarsområde, ansvar för att åtgärda befintliga hinder för detta. Tillgänglighet är en viktig demokrati-fråga och ska inte ses som en fråga om tillgänglighet i endast fysisk bemärkelse utan ges en bred tolkning som möjlighet för personer med funktionsnedsättning att ta del av och använda sig av information och kunna kommunicera med samhällets alla delar.

Vägledande frågor

Under varje standardregel ställs ett antal frågor som har till uppgift att ge nämnder och styrelser tips och idéer om vilka aspekter man kan behöva ta hänsyn till för att göra verksamheten tillgänglig och användbar för alla medborgare. Det är viktigt att inse att handikappaspekter finns inom alla verksamhetsområden och inte kan reduceras till en fråga för socialtjänsten. Frågor som rör alla nämnder och styrelser är bl.a. de om Ökad medvetenhet och kunskap, Tillgänglighet i vid bemärkelse, Arbete samt Personalutbildning.

Arbetsätt

1. Samtliga nämnder och styrelser ska genomlysna sina verksamheter och kartlägga vilka åtgärder som behövs för att undanröja hinder för att ge personer med funktionsnedsättning möjlighet att ta del av stadens service.

2. Åtgärderna ska kostnadsberäknas och en långsiktig åtgärdsplan utarbetas med sikte på att stadens mål ska nås senast 2010. Nämnder och styrelser ska utarbeta en prioriteringsordning för åtgärd av befintliga hinder.

3. Åtgärder som planeras för det kommande året ska arbetas in i budget och verksamhetsplanen. Något separat dokument, handikapplan behöver inte bifogas. Stockholms stads handikapplan kommer således att bestå av det Handikappolitiska programmet tillsammans med samtliga nämnders och styrelsers verksamhetsplaner.

4. Ett antal inriktningsmål kommer att följas upp och redovisas för kommunfullmäktige varje år. Vilka handikappolitiska mål som särskilt ska uppmärksammas kommer att framgå av stadsledningskontorets anvisningar för budget och verksamhetsplan resp. för bokslut och verksamhetsberättelse.

5. Nämnder och styrelser ska såväl under planerings- som genomförande- och uppföljningsskedet samarbeta med sitt handikappråd och tillvarata den kompetens för frågor om funktionsnedsättningar som finns bland rådets medlemmar.

Introduktion av programmet

När det Handikappolitiska programmet behandlats av kommunfullmäktige ska introduktionsutbildning hållas i resp. nämnd/styrelse. Utbildningen bör vara gemensam för nämndens/styrelsens politiker, handikapprådet medlemmar och de ansvariga tjänstemännen.

Information om stadens handikapplanering

Det Handikappolitiska programmet har utarbetats på ett sådant sätt att det bör kunna förbli aktuellt under åtminstone en femårsperiod. Eftersom ett omfattande arbete pågår inom sektorsansvariga statliga myndigheter med att ta fram förslag till ny lagstiftning, föreskrifter och allmänna råd föreslås att sådan information löpande samlas på en särskild hemsida under stadens portal.

Världens mest tillgängliga huvudstad

Stockholms stad har år 2000 antagit en internationell utmaning att bli världens mest tillgängliga huvudstad till år 2010. Vägen dit kan synas lång och förknippas vanligen med bilden av ett oändligt antal åtgärder som behöver vidtas och farhågor om otillräckliga resurser. Men sanningen är också att det blir mycket dyrare att göra om därför att man inte gjorde rätt från början. Ett sådant exempel är Hammarby sjöstad.

Det finns också många frågor som väsentligt ökar livskvaliteten för personer med funktionshinder men som inte kostar så mycket. Dit hör att ge en begriplig och användbar information, att öka personalens medvetenhet om vikten av ett gott bemötande o.s.v.

Förvaltningens förslag till beslut

Socialtjänstförvaltningen föreslår att socialtjänstnämnden beslutar

- att för egen del godkänna det Handikappolitiska programmet,
- att föreslå kommunfullmäktige att anta programmet.

REMISSER

Ärendet har för synpunkter remitterats till stadsledningskontoret, gatu- och fastighetsnämnden, idrottsnämnden, integrationsnämnden, konsumentnämnden, kulturnämnden, kyrkogårdsnämnden, miljö- och hälsoskyddsnämnden, renhållningsnämnden, socialtjänstnämnden, stadsbyggnadsnämnden, utbildningsnämnden, stadsdelsnämnderna Farsta, Kista och Norrmalm, AB Svenska Bostäder, AB Stockholm Globe Arena, Centrum Kompaniet i Stockholm AB, SISAB, Stockholms Stads Parkering AB, Stockholm Visitors Board AB, DHR Stockholm, Kommun-HSO Stockholm, SRF Stockholms stad, Stockholms dövas förening.

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande av den 17 juni 2004 är i huvudsak av följande lydelse.

Stadsledningskontoret anser att det finns ett stort behov av ett nytt handikappolitiskt program och instämmer i huvudsak i förslaget. Några synpunkter redovisas nedan.

I programmet talas om att åtagandena skall bygga på en kartläggning av de totala behoven och vara kostnadsberäknade. Stadsledningskontoret anser att nämnder och bolagsstyrelser skall beräkna de kostnader för planerade åtgärder som är relevanta i handikappprogrammet. I de fall då åtgärder utförs av befintligt personal skall en kostnadsredovisning inte vara nödvändig. Det är dock värt att poängtera att samtliga åtgärder måste täckas inom nämnders och bolagsstyrelsers befintliga ekonomiska ramar.

Genomgående i handikappprogrammet används begreppet inriktningsmål för att beskriva Stockholms stads mål för omsorg om funktionshindrade. Det vore önskvärt att en annan term används för att inte dessa mål skall sammanblandas med stadens fem övergripande inriktningsmål.

I socialtjänstnämndens text står att handikappolitiska mål som särskilt skall uppmärksammas kommer att framgå av stadsledningskontorets anvisningar för budget och verksamhetsplan resp. för bokslut och verksamhetsberättelse. Stadsledningskontoret anser att det bör framgå att det är kommunfullmäktige som bestämmer dessa mål, inte att dessa presenteras först i anvisningarna.

Vidare står i socialtjänstnämndens text att introduktionsutbildning skall hållas i respektive nämnd/styrelse i samband med att det handikappolitiska programmet behandlas. Det framgår inte vem som skall ta initiativ till och ansvara för utbildningen. Detta borde enligt stadsledningskontoret förtydligas.

I ärendet redovisas ett antal punkter om hur samtliga nämnder och bolagsstyrelser skall arbeta enligt det handikappolitiska programmet. Möjligheterna att påverka de funktionshindrades situation skiljer sig kraftigt åt mellan de olika nämnderna och bolagsstyrelserna. De krav på arbetssätt som anges i det handikappolitiska programmet borde vara relevanta för den aktuella nämndens/bolagsstyrelsens verksamhet. Samtliga nämnder och bolagsstyrelser bör dock kunna redovisa arbetet med att göra de egna lokalerna tillgängliga för funktionshindrade.

Frågan om vem som har ansvaret för att sammanställa och följa upp det handikappolitiska programmet behandlas inte i programmet vilket vore önskvärt. Det är av stor vikt att detta genomförs för att kunna upptäcka eventuella brister. Ansvaret för uppföljningen bör ligga där kunskapen om verksamhetsområdet finns.

Gatu- och fastighetsnämnden beslöt den 18 maj 2004 att överlämna och åberopa tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av ledamoten *Ulf Fridebäck* (fp) och tjänstgörande ersätaren *Claes Fleming* (fp), bilaga 1.

Gatu- och fastighetskontorets tjänsteutlåtande av den 26 april 2004 är i huvudsak av följande lydelse.

Under de senaste åren har behovet av en revidering av stadens handikappolitiska program från 1999 blivit allt mer uttalat. Revisionskontoret framhåller i sin rapport "Stadens arbete för ökad tillgänglighet" (4/2003) bl.a. att de handikappolitiska målen inte är tydligt uttalade och heller inte förankrade i stadens alla nämnder och styrelser. I rapporten uttalas vidare att stadens handikapplan måste innehålla tydliga mål och åtgärder för hur fullmäktiges mål ska förverkligas samt att nämnders och styrelserns ansvar för de lokala handikapplanerna måste framgå.

Funktionshinderombudsmannen (FO) framhåller i sin årsrapport för 2002 att det finns brister vad avser helhetssynen i stadens arbete med uppgifter som har handikappaspekter. Vidare framhålls att kontrollen av efterlevnaden av stadens policy och riktlinjer brister och att det behövs ett ändrat synsätt där handikapfrågorna ses som ett ansvar för alla samhällssektorer. FO:s slutsats är att taden måste beakta innehållet i den nationella handlingsplanen för handikappolitiken i sitt planerings- och budgetarbete och belysa funktionshinder/handikapperspektivet i beslutsfattandet.

Förslaget till nytt handikappolitiskt program för staden svarar enligt gatu- och fastighetskontoret väl upp mot de krav på tydlighet och konkretisering som ställts från olika håll. Förslaget innebär samtidigt en anpassning till den nationella handlingsplanen.

Förslaget har arbetats fram av en arbetsgrupp med deltagande från olika handikapporganisationer, stadens förvaltningar (bl.a. gatu- och fastighetskontoret) samt funktionshinderombudsmannen (SLK). Däremot, vilket vi ser som en brist, har det inte

funnits någon representation från stadens bolag i förarbetet. Detta är olyckligt speciellt mot bakgrund av att det i förslaget tydliggörs att handikappfrågorna berör samtliga verksamheter i staden.

I konsekvens med synsättet att handikappfrågorna utgör en integrerad del i stadens verksamheter är behovet av att upprätta särskilda handikapplaner som bilagor till budget och verksamhetsplanen inte relevant. Vi delar därför uppfattningen att nämnders och styrelsers åtaganden avseende handikappaspekter ska inarbetas i budget och verksamhetsplaner på samma sätt som bl.a. gäller barnkonventionen. Ett inarbetande av åtaganden i budget och verksamhetsplan medför även att uppföljning i detta avseende sker kontinuerligt under verksamhetsåret och inte enbart i en bilaga till verksamhetsberättelsen. Detta tydliggör ytterligare att handikappfrågorna ska utgöra en integrerad del i alla stadens verksamheter.

Förslaget till nytt handikappolitiskt program ger en god grund för att staden ska nå målet att vara en stad för alla. En viktig, kanske avgörande, förutsättning för att staden ska nå målet om en stad för alla är att det handikappolitiska programmet förankras genom en bred introduktionsutbildning inom respektive nämnd och styrelse. Utbildningen bör omfatta såväl politiker, handikapprådets ledamöter som ansvariga tjänstemän.

Idrottsnämnden beslöt den 22 juni 2004 att godkänna och överlämna tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Idrottsförvaltningens tjänsteutlåtande av den 2 juni 2004 är i huvudsak av följande lydelse.

Förvaltningen anser att förslaget till handikappolitiskt program är både väl genomarbetat, pedagogiskt och ambitiöst. Tydligheten i linjen från FN:s standardregler ner till de frågor som belyser Stockholms stads inriktningsmål ger programmet tyngd och status, vilket är av största vikt.

Det mål som återfinns i förslaget till handikappolitiskt program är mycket höga i vissa delar. Det är viktigt att vara medveten om de stora ansträngningar som kommer att krävas för att staden ska lyckas nå de formulerade målen. Risken finns att om målen är närmast omöjliga att uppnå så kan programmet kanske bli något som inte prioriteras i det dagliga arbetet. Å andra sidan är det viktigt att understryka och klargöra de funktionshindrades självklara del i samhället. Syftet att göra Stockholm till "En stad för alla" blir därför samtidigt en självklarhet och en förhoppningsfull vision. Men det gäller att sätta mål som faktiskt *kan* nås, även om de ska vara högt satta.

Nedan följer en genomgång av programmets samtliga delar, med kommentarer och förslag till ändringar och tillägg.

1 Bakgrund

Inget att kommentera.

2 Syfte

Ett av de tre viktigaste målen för den nationella handikappolitiken är jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar med funktionsnedsättning. Fritidsvaneundersökningar om särskoleungdomar visar att särskoleflickor inte hittar de idrotter som de söker inom varken de kommunala utbudet eller föreningsutbudet. Deras hälsa är också sämre än andra ungdomars. I stadens inriktningsmål följs inte detta viktiga mål upp tillräckligt, utan är något som måste betonas mer tydligt, särskilt med tanke på det stora arbete som behövs inom detta område för bl.a. särskoleungdomarna.

För att göra Stockholm till en stad för alla nämns kraftfulla insatser som bl.a. investeringar och attitydförändringar. En viktig aspekt är att omformulera bilden av den vanliga medborgaren i Stockholm. Om staden skall kunna uppnå målet "En stad för alla" krävs att man får en mångfasetterad bild av vem medborgaren är.

3 Vägledande principer

De vägledande principer som finns uppsatta som grund för programmet är viktiga och bör spridas och förankras i staden samtidigt som det bör slås fast att även om man inte skulle vara en tillgång, eller att man inte skulle behövas för samhället, bör man ha samma rätt som varje annan medborgare.

4 Definitioner

Jämlikhet och Delaktighet

Definitionerna av "delaktighet" skulle kunna förtydligas. Det räcker inte enbart med att miljön är rätt utformad för att nå full delaktighet? Det krävs också tvingande regler, utbud, värderingar etc. för att full delaktighet ska uppnås.

Tillgänglighet

Det är viktigt med ett brett tillgänglighetsbegrepp. Begreppet "tillgänglighet" begränsas inte till att bara gälla fysiskt tillgänglighet, som ramper och hissar eller social tillgänglighet som ett gott bemötande, men också det utbud som finns för gruppen funktionshindrade. Om staden erbjuder väl tillgängliga och välkomnande aktiviteter, men bara i ett mycket begränsat utbud, kan man ändå inte tala om en god tillgänglighet. Det borde vara självklart att staden erbjuder aktivitet för funktionshindrade integrerar i den ordinarie verksamheten där det är möjligt, eller att den ordinarie verksamheten ordnar särlösningar där det är nödvändigt.

5 Grundförutsättningar för att uppnå delaktighet och jämlikhet

Ökad medvetenhet och kunskap

Stockholm stads handikappolitiska inriktningsmål

Det är tveksamt om inriktningsmålet innebär att alla ska kunna kommunicera med stadens förvaltningar och bolag är möjligt att nå. Personer med grav utvecklingsstör-

ning kanske inte kan kommunicera alls. Kanske vore det mer rimligt att lägga till en passus om ”i möjligaste mån” el. dyl. för att göra inriktningsmålet nåbart?

30% av medborgarna kan inte läsa en ”vanlig” text utan problem. För att möta upp det behovet görs ofta särlösningar. En ytterligare belyningsfråga angående detta skulle kunna vara:

- Är informationen i tillgänglig anpassad form integrerad i det vanliga informationsutbudet staden producerar? Kan denna information ersätta den ordinarie? När informationen personer med funktionshinder?

Medicinsk vård och behandling, rehabilitering samt stöd och service

I inriktningsmålen står att nämnder och styrelser aktivt ska informera den enskilde om sina rättigheter. Detta är en viktig uppgift, men tas inte upp bland belyningsfrågorna. Kanske man kan lägga till detta bland belyningsfrågorna:

- Förslag på tillägg till fråga 3: Är personen informerad om den rätten?
- Får den enskilde tydlig information om de rättigheter man har inom nämndens/styrelsens ansvarsområde?

6 Viktiga huvudområden för delaktighet

Tillgänglighet

Eftersom personer med kognitiva funktionshinder ofta är beroende av andra och deras självständighet begränsas av att de inte kan läsa och på så sätt t.ex. kan orientera sig i stadens lokaler föreslås ett tillägg till fråga 3:

- Är skyltningen sådan att personer som inte använder skriftspråk ges möjlighet till självständighet inom stadens lokaler?

Utbildning

Inget att kommentera.

Arbete samt Ekonomisk och social trygghet

Den funktionshindrade gruppen människor är en arbetskraftsresurs som inte utnyttjas tillräckligt idag. Genom att anlita de verksamheter där funktionshindrade arbetar (t.ex. dagliga verksamheter) i högre utsträckning kan staden stödja verksamheten och för att hitta ett naturligt samarbete mellan grupper av personer med respektive utan funktionsnedsättning. Det finns fina exempel på hur kommer, t.ex. Lidingö, inkluderar funktionshindrade i olika kommunala sektorer på ett sätt så alla vinner på det.

Ett tillägg till inriktningsmålen kan därför göras med:

”Verksamheter med personer med funktionsnedsättning bör anlitas av staden om så är möjligt och lämpligt”.

Familjeliv och personlig integritet

FN:s standardregel belyser att lagar inte får diskriminera personer med funktionsnedsättning när det gäller sexuella relationer, äktenskap och föräldraskap. I nationella

handlingsplanen finns liknande tankar. I Stockholm stads handikappolitiska inriktningsmål tas dock främst "familjeliv" upp. Så också i belysningsfrågorna.

Eftersom "familjeliv" bara är ett särfall av en relation mellan två individer borde inriktningsmålet och frågornas terminologi ändras till en mer neutral form, en form som är neutral både när det gäller sexuell tillhörighet och relationens varaktighet och djup.

Inriktningsmålet bör skrivas:

"Nämnder och styrelser ska tillse att den personliga integriteten och möjligheten till sexuella relationer, parförhållande och föräldraskap beaktas och värnas för människor med funktionsnedsättning."

Belysningsfrågorna bör ändras till:

1. Vad gör nämnden /styrelsen för att motverka negativa attityder mot att människor med funktionsnedsättning ges förutsättningar till sexuella relationer, parförhållanden och föräldraskap?

3. Erbjuder nämnden/styrelsen stödinsatser till parförhållanden där någon har funktionsnedsättning, i sådan omfattning att de kan leva ett liv med sexuella relationer och föräldraskap?

Kultur, Rekreation och idrott samt Religion

Belysningsfråga 2 tar upp aspekten "utbud för personer med funktionsnedsättning". Det är en viktig fråga. Erbjuder staden samma valmöjligheter när det gäller fritidsintressen för personer med funktionsnedsättning som för dem utan? Ambitionen borde vara att göra det. Därför bör följande text läggas till inriktningsmålen: "Nämnder och styrelser ska tillse att lika stort utbud av aktiviteterna ges till personer med funktionsnedsättning som till dem utan funktionsnedsättning."

I FN:s standardregel 11 tas rätten till rekreation upp. Denna aspekt av fritid behandlas dock inte av programmet. Det är viktigt att inte bara fokusera på aktiviteter och verksamheter. Även rekreation i form av att inte ägna sig åt så mycket *aktivitet*, utan istället slappna av, umgås och bara ha det skönt och roligt, är också en viktig del av fritiden. För de flesta icke funktionshindrade är detta något självklart som man inte reflekterar över. För funktionshindrade dock inte någon självklarhet. Man måste ofta få mycket stöd för att komma bort från vardagen, för att få träffa nya människor på ett enkelt vis (både nya funktionshindrade, nya icke funktionshindrade och ny personal) och för att få miljöombyte.

Föreslås en tilläggsfråga som belyser inriktningsmålen från rekreationens horisont:

- Finns det möjlighet till rekreation, i form av t.ex miljöombyte och nya sociala kontakter, för personer med funktionshinder?

7 Redskap för genomförandet och hur reglerna kan omsättas i praktisk handling

Kunskap och forskning

För att återigen se till idéer om normer om den vanliga medborgaren är det av vikt att även inom den allmänna forskningen inom staden inkludera funktionshindrade. För att belysa detta kan man lägga till på belysningsfråga 2:

- Inkluderas och uppmärksammas funktionshindrades i ordinarie brukarundersökningar?

Policy och planering

Inom stycket till Stockholms stads inriktningsmål borde man ytterligare betona inkluderingen av handikapperspektivet i den ordinarie verksamheten för att undvika att särlösningar går före inkludering och integrering.

För att undvika att handikappråden enbart ser till den fysiska tillgängligheten kan man i frågor som belyser inriktningsmålen göra ett tillägg på fråga 3:

- Har handikapprådet möjlighet att påverka tillgängligheten både ur miljö-, bemötande-, och verksamhetsaspekt?

Lagstiftning

Inget att kommentera.

Ekonomisk politik

För att understryka inkluderingsstanken så att man räknar in kostnader för verksamhet ska kunna rikta sig till alla bör en belysningsfråga läggas till:

- Har befintliga brister inom den ordinarie verksamheten kartlagts gällande tillgänglighet för funktionshindrade? Har kostnaderna för att åtgärda dem redovisats?

Samordning

Vem är det som ska granska stadens samarbete? Om det är funktionshinderombudsmannen som står som en garant som granskare av stadens samordning borde det läggas till i texten. Stockholms speciella organisatoriska situation med stadsdelsnämnder och facknämnder förekommer vissa gränsdragningsproblem i ansvarsfrågorna. En belysningsfråga som tar upp denna aspekt kunde vara på sin plats:

- Hur fungerar t.ex. samarbete och ansvarsfördelning mellan stadsdelsnämnderna och facknämnder när det gäller handikappfrågor? Tar varje part sin del av ansvaret? Finns det frågor eller grupper som faller mellan stolarna?

Handikapporganisationer

Handikapprådets inflytande är en viktig del för att nå stadens mål. Kan man ytterligare tydliggöra deras arbete? Får de information om hela förvaltningens verksamhet? Finns det tendenser till att de inte hinner sätta sig in i frågorna? Ett förslag är detta tillägg på frågorna.

- Får handikapprådet reella möjligheter, i form av tid, information och resurser?

- Uppmuntras och stötts handikapporganisationernas arbete för att fullfölja sitt uppdrag?

Personalutbildning

För att ge handikapperspektivet mer tyngd på den nivå där man planerar stadens verksamheter så att perspektivet blir långsiktigt bör ett tillägg göras till stadens inriktningsmål:

”Personalgrupper som planerar verksamheter som riktar sig till stadens alla medborgare ska ha utbildning om funktionshinder så att samtliga verksamheter kan rikta sig till alla innan år 2010.”

Meningen ”specialkompetens behövs för vissa yrkesgrupper” är för vagt och tolkas lätt till att inte beröra dem som samordnar och planerar verksamhet.

Teknisk och ekonomiskt sam internationellt samarbete

Inriktningsmålen påtalar att man ska sträva efter att delta i internationella samarbetsprojekt som berör den egna verksamheten. Bör man inte också alltid ha ett handikapperspektiv även i internationella projekt som inte primärt berör handikappfrågor?

Första meningen i inriktningsmålen kan alltså få ett tillägg i form av:

Sträva efter att delta i internationella samarbetsprojekt som berör den egna verksamheten, *och att alltid inkludera ett handikapperspektiv även i internationella projekt som inte primärt berör handikappfrågor.*

Integrationsnämnden beslöt den 18 maj 2004 att överlämna och åberopa tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten *Fredrik Malm* (fp), *Hardy Hedman* (kd) och *Christina Elffors Sjödin* (m), bilaga 1.

Integrationsförvaltningens tjänsteutlåtande av den 14 april 2004 är i huvudsak av följande lydelse.

Integrationsnämndens framtid

Integrationsnämndens ansvarsområde är under kraftig förändring med en förväntad nedläggning av nämnd och förvaltning vid årsskiftet 2004/2005.

Från och med 1 maj 2003 har kommunstyrelsen inrättat en arbetsmarknads- och integrationsberedning som övertagit samtliga nämndens uppgifter som ej rör flyktingmottagandet och bidragsgivningen. Introduktionsansvaret för flyktingar är enligt lig-gande utredningsförslag avsett att fr o m 2005 överföras till stadsdelnämnderna.

Föreslaget handikappolitiskt program kommer således med all sannolikhet inte att omfatta nuvarande integrationsnämnden. Föreliggande yttrande begränsar sig därför till mer allmänna och principiella synpunkter.

Ansaret är gemensamt

Ansatsen är tydlig där staden kontinuerligt måste förändra och förbättra synsättet på ansvar för frågan om funktionshinder och tydliggöra att alla stadens verksamheter har skyldighet att beakta handikappaspekterna. Dessa skall klart omfatta alla åldrar.

Barnperspektivet måste alltid beaktas.

Det är ett klart framsteg att alla åtaganden hanteras i budgetarbetet, finansieras och följs upp. De handikappolitiska målen bör tas fram i nära samråd med handikapporganisationerna.

Gemensam introduktion

Förvaltningen tror att en stor del av nuvarande verksamhetsmässiga funktionshinder kan härledas till bristande kunskaper, samordning och utbildning. Vi ser därför mycket positivt på de föreslagna aktiviteterna.

Vi förutsätter att handikappörelsen engageras och deltar i den föreslagna gemensamma utbildningen. Därvid gynnas såväl samsyn som kunskap.

Den nationella handikappolitiken anger inriktningen för stadens handikappolitik

FN:s standardregler översätts i den nationella handlingsplanen som i sin tur skall konkretiseras i stadens inriktningsmål. Inriktningsmålen ingår i stadsledningskontorets anvisningar för nämnders och styrelser åtaganden i verksamhetsplanering och budget. Åtaganden som årligen följs upp i verksamhetsberättelse och bokslut.

Den redovisade utvecklingsprocessen - från FN:s standardregler via den nationella handlingsplanen till hur stadens inriktningsmål bör formuleras - är instruktivt och pedagogiskt upplagd. Målen bör tas fram i samråd med kommunstyrelsens handikappråd.

Tillgänglighet – i ett vidgat perspektiv

Det är viktigt att, som i stadens inriktningsmål, betona tillgänglighet som en viktig demokratifråga i stället för att begränsa den till en rent fysisk aspekt. Det är nödvändigt att bredda tolkningen till att även gälla möjligheten att ta del av och använda sig av information och att kunna kommunicera med samhällets alla delar.

Det är lätt att instämma i föreslagna utgångspunkter och lösningar. Jämställdhet och lika förutsättningar/möjligheter skall vara utgångspunkten i all planering och utveckling om arbetet med det gemensamma samhällsansvaret ska kunna lyckas.

Funktionshinder – ett relativt begrepp

Begreppet funktionsnedsättning innefattar ett stort antal olika funktionsnedsättningar. Människor kan ha funktionsnedsättningar på grund av fysiska eller intellektuella skador eller sjukdomar, syn- eller hörselskador eller -sjukdomar, medicinska tillstånd eller psykiska sjukdomar. Funktionsnedsättningen kan vara övergående eller bestående. En stor del av befolkningen har någon funktionsnedsättning. Detta behöver dock inte innebära att personen har ett handikapp.

Funktionshindersbegreppet har således relativa betydelser och kan gälla alla i olika situationer. När en miljö, en verksamhet eller en situation inte är utformad efter människornas behov uppstår ett handikapp. Det är omgivningen som avgör hur handikappande en funktionsnedsättning blir. En speciell situation kan medföra handikapp, men inte en annan. Funktionshinder är därför i många avseenden ett mer användbart begrepp än handikapp.

Möjligheter – och hinder

Målen i det handikappolitiska programmet är högt ställda och kräver omfattande samverkan i staden och inte minst på de landstingskommunala och statliga nivåerna. Befintliga samverkans- och policydokument måste hållas aktuella och vara väl kända för berörd personal.

Allas delaktighet för helheten måste ständigt preciseras för att inte reduceras till paroller.

Det räcker inte att formulera förväntningar om samverkan utan att stämma av eventuella hinder för genomförande. Exempelvis har länsarbetsnämnderna ett särskilt ansvar för rätten till arbete och lika möjligheter till produktivt och inkomstbringande arbete. Länsarbetsnämnden har samtidigt uppdraget att förse arbetsmarknaden med arbetskraft. Dessa ansvar har ofta visat sig vara motverkande och svåra att förena.

Summering

De beskrivna arbetsätten verkar tydliga och effektiva i allt från kartläggning, åtgärdsplaner budget och verksamhetsplanering, anvisningar för samarbete med handikappården.

Förvaltningen ser mycket positivt på redovisade värderingar och föreslagna förändringar samt därtill föreslagen inriktning och process.

Konsumentnämnden beslöt den 11 maj 2004 att överlämna och återropa tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Konsumentförvaltningens tjänsteutlåtande av den 14 april 2004 är i huvudsak av följande lydelse.

Det är positivt att man i förslaget till nytt handikappolitiskt program på ett tydligare sätt än tidigare anger att handikappfrågorna berör samtliga nämnders och styrelsers verksamheter. Begreppet tillgänglighet är en viktig demokratifråga och bör därför inte bara ses ur ett fysiskt perspektiv. Personer med olika funktionshinder ska ha möjlighet att kunna ta del av och använda sig av information av olika slag för att kunna kommunicera med och vara delaktig i samhällets alla delar.

För att underlätta integreringen av handikappfrågorna i den dagliga verksamheten är det naturligt men även nödvändigt att, i enlighet med förslaget, arbeta in åtaganden

med handikappaspekter i den ordinarie budget- och verksamhetsplaneringen samt att avsätta ekonomiska resurser för att genomföra åtagandena.

Det är dock viktigt att staden tydligt anger vilka handikappolitiska åtgärder som ska prioriteras på kort och på lång sikt för att underlätta nämndernas och styrelsernas budget- och verksamhetsplanering.

För att inspirera och vägleda nämnder och styrelser till fortsatt arbete för att nå målet år 2010 "En stad för alla" vore det bra om information om pågående och genomförda satsningar kontinuerligt samlades under en särskild sida/ingång på Stockholms hemsida.

För övrigt följer förslaget till nytt program stadens upplägg med det integrerade lednings- och styrsystemet (ILS) med inriktningsmål, åtaganden, arbetsätt och uppföljning.

Kulturnämnden beslöt den 15 juni 2004 att överlämna och åberopa kulturförvaltningens och stadsarkivets gemensamma tjänsteutlåtande.

Reservation anfördes av ledamöterna *Louise Edlind Friberg* (fp) och *Robert Lisborg* (kd) samt tjänstgörande ersättarna *Åsa Ekelund* (m), *Andreas Engström* (m) och *Per Höjeberg* (fp), bilaga 1.

Kulturförvaltningens och stadsarkivets gemensamma tjänsteutlåtande av den 5 maj 2004 är i huvudsak av följande lydelse.

I det handikappolitiska programmet genomgås i detalj tolkningar och förslag till åtgärder för vardera av FN:s 22 standardregler. Programmet kan alltså fungera som en handledning för stadens förvaltningar vid arbetet med budget och verksamhetsplan.

Kulturförvaltningen har i sin handikapplan utgått från de av FN:s standardregler som är direkt tillämpliga på förvaltningens olika verksamheter, nämligen regel **1** "Staterna bör aktivt öka medvetenheten i samhället om människor med funktionsnedsättning, om deras rättigheter, behov och möjligheter om vad de kan bidra med", regel **5** "Staterna bör inse tillgänglighetens betydelse på alla områden i utvecklingen mot full delaktighet" och regel **10** "Staterna ska se till att människor med funktionsnedsättning kan delta i kulturlivet på lika villkor".

Förvaltningen har följaktligen försökt att öka tillgängligheten inom områdena *ökad medvetenhet, tillgänglighet och kultur*.

Stadsarkivet har i sina handikapplaner inriktat sig på områdena *ökad medvetenhet, tillgänglighet, kultur och personalutbildning*. I planerna framgår också vem som är förvaltningens kontaktperson i handikappfrågor samt att varje enhetschef ansvarar för handikappåtgärder inom enhetens verksamhetsområde.

Med stadens nya handikappolitiska program ökar möjligheterna att inom verksamhetsplanen direkt kunna inarbeta åtgärder för att förbättra tillgängligheten i stort till kulturförvaltningens och stadsarkivets respektive verksamheter.

Dock ställer detta nya krav på verksamhetsansvariga att verkligen ta hänsyn till de av FN fastställda standardreglerna som är tillämpliga på de olika verksamheterna. Tidigare fanns, som nämnts, en separat bilaga i verksamhetsplanen som enbart beskrev verksamhetsårets tillgänglighetsåtgärder, vilka då var svårare att förbigå.

Sammanfattningsvis anser förvaltningarna att det handikappolitiska programmet är ett användbart redskap för att med hjälp av verksamhetsplanen öka tillgängligheten inom förvaltningarnas verksamhetsområden.

Förvaltningarna föreslår att ” Stockholms handikappolitiska program” fastställs enligt förslag.

Kyrkogårdsnämnden beslöt den 17 maj 2004 att överlämna och återropa tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av vice ordföranden *Louise du Rietz-Svenson m fl* (m) och *Lotta Gravenius* (fp), bilaga 1.

Ersättaryttrande gjordes av *Birgitta von Hoffsten* (kd) som anslöt sig till det av vice ordföranden *Louise du Rietz-Svenson m fl* (m) och *Lotta Gravenius* (fp) framförda förslaget till beslut.

Kyrkogårdsförvaltningens tjänsteutlåtande av den 7 maj 2004 är i huvudsak av följande lydelse.

Det kan med fog framhållas att förslaget till handikappolitiskt program är väl strukturerat för sitt ändamål och därför bedöms ha goda möjligheter att genomföra kyrkogårdsnämndens verksamhetsstruktur. Den omfattande och systematiserade belysningen av handikappolitiska inriktningsmål underlättar både att ta sig an de mest angelägna tillgänglighetsåtgärderna och att få en samsyn kring dessa. Detta tillsammans med att handikappolitiska överväganden och satsningar infogas i gängse budget- och verksamhetsplanåtaganden samt konkretiserar behov och resurskrav på samtliga verksamhetsnivåer och i den fortlöpande beslutsprocessen. Det tidigare nämnda informations- och utbildningsuppdraget kommer också att verka i den riktningen.

Om än inom kyrkogårdsnämndens verksamhet tillgänglighetsspörsmålen haft en relativt ordnad hanteringsstruktur, så syns ytterligare befast behandlingsform av tillgänglighetsåtgärder vara påkallad om 2010 års angivna målsättning skall infrias.

Förvaltningen har låtit det nämndanknutna handikapprådet få ge synpunkter på socialtjänstnämnden lagda och rådet säger om detta:

- ? Välformulerat och klarläggande med nödvändig koppling till ekonomiska resurser.
- ? Breddar förhoppningsvis synen på funktionshinderns olika behov.
- ? Stärker möjligheten för handikappråden att agera mer konstruktivt i kraft av kompetens och ömsesidig förståelse.

- ? Ger bevis på att kyrkogårdsnämnden handikappråd har verkat i en form som föreslås blir vedertagen.
- ? Den i samband med verksamhetsberättelsen föreskrivna uppföljningen bör i ett tidigt skede också ges formen av utvärdering.
- ? Stadens funktionshindersombudsman ses som ett stöd för handikappråden och dennes funktion kommer förhoppningsvis ligga i linje med det handikappolitiska förslaget.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden beslöt den 4 maj 2004 att överlämna och åberopa tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av tjänstgörande ersättarna *Gustav Åkerblom* (fp) och *Margareta Bosved* (fp), bilaga 1.

Miljöförvaltningens tjänsteutlåtande av den 7 april 2004 är i huvudsak av följande lydelse.

Förslaget till nytt handikappolitiskt handlingsprogram har en bra uppställning som gör sammanhanget mellan de internationella, nationella och kommunala programmen mycket tydligt. Sammanslagningen av standardregler för vissa inriktningsmål gör texten lättare att läsa och att få grepp om. Det är också bra att det finns med ett antal frågeställningar som kan ställas mot den egna verksamheten.

Fortfarande finns det avsnitt i programmet som ligger alltför långt från den verksamhet som vissa facknämnder/bolagsstyrelser har rådighet över. Förvaltningens förslag är att respektive nämnd och förvaltning tillsammans med sitt Handikappråd inventerar de frågor och ärenden som är aktuella för var och en och koncentrerar sina ansträngningar på frågor som har aktualitet för respektive nämnd eller bolagsstyrelse. En sådan inventering kan sedan på ett naturligt sätt inarbetas i verksamhetsplanerna. Där borde också egna prioriteringar kunna vara möjliga.

För de tillsynsområden som miljö- och hälsoskyddsnämndens behandlar har många gånger konstaterats att det som är bra för funktionshindrade är bra för allmänheten och vice versa. Det gäller t.ex. insatser för att minska luftföroreningar och partiklar, begränsa bullerstörningar, åtgärda allergiproblem i allmänna lokaler, skolor och förskolor, kontrollera märkning av matvaror, bevara stadens grönområden, minska påverkan från passiv rökning och mycket mer. I dessa typer av ärenden arbetar nämnden för en bra miljö för Stockholms innevånare vare sig de är funktionshindrade eller inte.

Renhållningsnämnden beslöt den 24 maj 2004 att överlämna och åberopa tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av *Karl Bern* (fp), bilaga 1.

Renhållningsförvaltningens tjänsteutlåtande av den 4 maj 2004 är i huvudsak av följande lydelse.

Enligt förslaget är FN:s 22 standardregler liksom tidigare grunden för stadens handikappolitiska program. Under respektive standardregel redovisas den nationella handlingsplanens inriktning och mål. Därefter redovisas för varje standardregel mål som anger stadens inriktning för att nå målet att vara "En stad för alla". Härutöver ställs ett antal frågor under respektive standardregel som belyser stadens inriktningsmål. Syftet är att ge nämnder och styrelser tips och idéer om vilka aspekter man kan behöva ta hänsyn till för att göra verksamheten tillgänglig och användbar för alla medborgare.

Enligt förslaget ska alla verksamheter kartlägga vilka åtgärder som behövs för att undanröja hinder för att ge personer med funktionshinder möjlighet att ta del av stadens service. Åtgärderna ska kostnadsberäknas och en långsiktig åtgärdsplan ska utarbetas med sikte på att stadens mål ska nås senast 2010. Nämnder och styrelser ska utarbeta en prioriteringsordning för åtgärder av befintliga hinder. Åtgärder som planeras för det kommande året ska arbetas in i budget och verksamhetsplan. Någon separat handikapplan behöver inte bifogas.

Förvaltningen har inga invändningar mot förslaget i de delar som rör Renhållningsnämndens verksamhetsområde. Det är positivt att krav ställs på att åtgärderna arbetas in i verksamhetsplanen i stället för att krav ställs på en separat plan. På så sätt integreras frågorna på ett naturligare sätt i det vardagliga arbetet.

Stadsbyggnadsnämnden beslöt den 22 juni 2004 att överlämna och återropa tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av vice ordföranden *Lotta Edholm* (fp) och *David Wästberg* (fp), bilaga 1.

Särskilt uttalande gjordes av *Kerstin Rossipal* (kd), bilaga 1.

Stadsbyggnadskontorets tjänsteutlåtande av den 25 maj 2004 är i huvudsak av följande lydelse.

Kontorets och handikapprådets synpunkter

Det handikappolitiska programmet utgår från såväl FN:s standardregler som den "Nationella handlingsplanen för handikappolitiken". Det kan därför sägas vara väl förankrat i övergripande mål.

Kontoret och rådet finner att programmet kan komma att bli ett verksamt hjälpmedel för stadens nämnder och styrelser att på ett effektivt sätt bedriva det handikappolitiska arbetet.

Om programmet tas kommer det handikappolitiska arbetet i staden att förändras. Det blir inte längre särskilda handikapplaner utan åtaganden inom det handikappolitiska området ska in i varje nämnds och styrelses verksamhetsplan. Därigenom kommer åtagandena att följas upp. Handikappaspekterna får därigenom en annan tyngd i stadens planering än hittills. Alla enheter inom en förvaltning blir delaktig i arbetet i stället för som nu en enda tjänstemans ansvar.

Det som möjligen saknas i programmet är en tydligare skrivning om barns och gamlas särskilda behov. Programmet handlar i stort om behoven i verksam ålder medan barn och gamlas behov kan vara annorlunda.

Utbildningsnämnden beslöt den 19 maj 2004 att överlämna och återropa tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av ledamoten *Mikael Söderlund m fl* (m) och ledamoten *Jonas Vikman* (kd) enligt följande.

Vi reserverar oss mot nämndens beslut då vi yrkade att nämnden skulle överlämna ärendet utan eget ställningstagande.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten *Helen Jäderlund Eckardt m fl* (fp), bilaga 1.

Utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande av den 3 maj 2004 är i huvudsak av följande lydelse.

Förvaltningen har inget att erinra mot det nya förslaget utan välkomnar ett nytt handikappolitiskt program för staden och vill särskilt framhålla följande

- frågor som berör personer med funktionsnedsättningar är alla nämnders och styrelserns ansvar och inte bara frågor för socialtjänsten. Det är därför helt följderiktigt att ansvaret för att anvisningar för nämndernas/ styrelsernas verksamhetsplan och budget liksom uppföljningsarbetet läggs på stadsledningskontoret
- det föreslagna programmets struktur - i form av uppdelningar i olika om-råden - skapar tydlighet för arbetet. Likaså bidrar de konkreta frågeställningarna inom varje område till att tydliggöra vad man inom varje nämnd bör beakta. Frågeställningarna kan i sin tur bli utgångspunkter för utvecklingsarbete inom handikappområdet
- handikappfrågorna ska inarbetas i den ordinarie verksamhetsplanen

introduktionsutbildning för politiker, handikappråd och beslutande tjänstemän är nödvändig för att lyfta upp frågorna och åstadkomma den önskade förändringen inom det handikappolitiska området.

Farsta stadsdelsnämnd beslöt den 17 maj 2004 att överlämna och åberopa tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Farsta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande av den 28 april 2004 är i huvudsak av följande lydelse.

Förslag till handikappolitiskt program

Programmet innehåller sju kapitel. Två av dessa beskriver bakgrund och syfte med det nya programmet, två innehåller vägledande principer och definitioner. I de övriga tre återfinns de 22 standardreglerna indelade i:

- ≈ Grundförutsättningar för att uppnå delaktighet och jämlikhet (regel 1-4),
- ≈ Viktiga huvudområden för delaktighet (regel 5-12) samt
- ≈ Redskap för genomförandet och hur reglerna kan omsättas i praktisk handling (regel 13-22).

Programmets inledning, kapitel 1 – 4

Programmet tar liksom den tidigare policyn sin utgångspunkt från FN:s 22 standardregler (Agenda 22) för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet. Hur Sverige som nation ska agera för att öka jämlikhet och delaktighet för personer med funktionsnedsättningar har slagits fast av riksdagen i maj 2000 genom propositionen ”Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken” (prop. 1999/2000:79). Handlingsplanen anger de nationella målen och vänder sig i första hand till de statliga myndigheterna, men är också styrande för hur arbetet ska bedrivas på kommunal nivå.

De tre viktigaste målen för svensk handikappolitik är:

- en samhällsgemenskap med mångfald som grund
- att samhället utformas så att människor med funktionsnedsättning i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet
- jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning.

Det handikappolitiska arbetet ska särskilt inriktas på:

- att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för människor med funktionsnedsättning,
- att förebygga och bekämpa diskriminering mot personer med funktionsnedsättning,
- att ge barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning förutsättningar för självständighet och självbestämmande.

Förslaget till handikappolitiskt program är ett inriktningsdokument som kompletterat med alla nämnders och styrelser åtaganden, så som de anges i respektive verksamhetsprogram, i fortsättningen kommer att utgöra stadens handikapplan. I programmet anges stadens handikappolitiska inriktningsmål. Nämnder och styrelser ska inventera och

kartlägga hinder, upprätta åtgärdsplaner på kort och lång sikt samt genomföra åtgärderna. I första hand ska generella lösningar som gynnar alla kommunmedborgare eftersträvas. Sär lösningar som motverkar delaktighet och integration ska undvikas. Speciallösningar krävs i vissa fall för att särskilda individuella behov ska kunna tillgodoses.

Inledningen avslutas med definitioner av ord och begrepp som används inom handikappolitiken.

Förvaltningens synpunkter på de fyra inledande kapitlen

Förvaltningen anser att uppläggningsen i huvudsak är mycket bra. Dock vill förvaltningen peka på risken av att det handikappolitiska arbetet utarmas genom att åtagandena ska ingå i nämnders och styrelser verksamhetsprogram istället för i ett självständigt dokument. Det är därför angeläget att tydliga anvisningar utformas inför arbetet med verksamhetsprogrammen. Det finns annars en risk att samtliga nämnder och styrelser inte heller nu kommer att känna sig berörda. En separat handikapplan är tydligare och mer omfattande än vad som kan bli fallet när åtagandena ska ingå i verksamhetsprogrammet. Däremot kan förmodligen uppföljningen av åtagandena förbättras på detta sättet.

Programmet bör i inledningen kompletteras med ett avsnitt om vad som förväntas av nämnder och styrelser och vilket arbetssätt som ska användas. En del av kritiken mot det gamla programmet har handlat om dess otydlighet. Det var enligt många alldeles för okonkret och diffust. För att öka tydligheten i det nya programmet bör därför ett kapitel handla om vilket arbetssätt som bör användas för att nå målet om tillgänglighet. Det är angeläget att även anvisa hur nämnder och styrelser ska handskas med problematiken om/när åtgärderna inte ryms inom budget. Det vore en fördel om det fanns ett enhetligt sätt att redovisa de ekonomiska konsekvenserna för att skapa en överblick över vilka prioriteringar som behöver göras i staden som helhet för att uppnå målet.

Under kapitel 2 Syfte förekommer sådan information om den nationella handikappolitiken som närmast är att hänföra till bakgrund och som därför bör flyttas till kapitel 1 Bakgrund.

Det är angeläget att en vidare krets kan få kännedom om begreppsterminologin för området såsom det definieras i kapitel 4. I första raden under avsnitten funktionshinder/funktionsnedsättning finns dock en felskrivning. Första gång ordet funktionsnedsättning förekommer bör det ersättas av ordet funktionshinder.

I avsnittet Handikapp under kapitel 4 Definitioner finns en hänvisning till att WHO har beslutat om en ny definition där, i framtiden, funktionshinder ska ersätta begreppet handikapp. Syftet med denna hänvisning är oklar eftersom den officiella beteckningen i Sverige redan idag är funktionshinder eller funktionsnedsättning för det som den fysiologiska eller psykologiska skadan medför för den enskilda. I Sverige används handikapp för att beskriva förhållandet till omgivningen vilket också framgår av definitionen. Det är endast ifall WHO:s beslut skulle innebära att handikapp i denna me-

ning ska ändras till funktionshinder som hänvisningen har någon betydelse alls. I annat fall är den bara förvirrande.

Programmets materiella innehåll, kapitel 5 - 7

Kapitlen innehåller FN:s 22 standardregler, den nationella handlingsplanens innehåll samt Stockholms stads handikappolitiska inriktningsmål. Istället för direktiv finns ett antal frågeställningar som belyser vilka överväganden nämnder och styrelser bör ha för att kunna medverka till att uppnå inriktningsmålet.

Förvaltningens synpunkter på kapitel 5 - 7

Förvaltningen anser att det är en fördel att de 22 standardreglerna har sammanfattats i tre kapitel: grundförutsättningar för att uppnå delaktighet och jämlikhet (kap. 5), viktiga huvudområden för delaktighet (kap. 6) och redskap för genomförandet och hur reglerna kan omsättas i praktisk handling (kap. 7). Alla verksamheter berörs inte av alla regler, medan det för en del regler måste finnas ett övergripande förhållningssätt i staden som helhet.

I det senare avseendet finns dock en viss otydlighet i programmet om vad nämnder och styrelser ska göra och vad som ska göras övergripande för hela staden. Ett exempel på detta, under Ökad medvetenhet och kunskap, är att det inte är effektivt om varje nämnd ska utarbeta information till medborgare, näringsliv, organisationer m.m. om levnadsförhållanden för människor med funktionsnedsättning. Det behövs att staden utarbetar övergripande informationsmaterial och informationsstrategi. Även i kapitel 7 om redskap för genomförande finns exempel på sådant som är kommunövergripande snarare än specifikt för varje nämnd och styrelse.

Förvaltningen vill även här peka på behovet av finansiering av åtagandena för att uppnå målet om en stad för alla, Stockholm som världens mest tillgängliga huvudstad år 2010. Det är inte möjligt för varje nämnd eller styrelse att genomföra alla nödvändiga åtgärder inom befintliga budgetramar. Ej finansierade kostnader är en del av förklaringen till trögheten i genomförandet av tillgänglighetsskapande åtgärder.

Upplägget med frågeställningar istället för direktiv anser förvaltningen är mera flexibelt. Det finns dock en risk att endast de frågeställningar som finns upptagna kommer att beaktas. Därför bör följande frågeställningar tillföras programmet:

Under avsnittet Ökad medvetenhet och kunskap:

≈ Hur medborgare, näringsliv, organisationer m.m. ska få ökad kunskap.

Under avsnitten Medicinsk vård och behandling, Rehabilitering samt Stöd och service:

≈ Hur samverkan respektive samordning med andra huvudmän och/eller deras insatser sker.

Under avsnittet Utbildning:

≈ Tillgängligheten till förskolans och skolans lokaler ska också omfatta föräldrar med funktionshinder.

Under avsnitten Kultur, Rekreation och idrott samt Religion:

- ≈ Tillgänglighet till kultur, rekreation och idrott samt religion ska också omfatta möjligheten att få stöd att kunna komma till dessa evenemang.

Förvaltningen har i övrigt inget att anföra mot förslaget till handikappolitiskt program för Stockholms stad.

Kista stadsdelsnämnd beslöt den 18 maj 2004 följande

1. Kista stadsdelsnämnd godkänner förslaget till nytt Handikappolitiskt program i Stockholms stad.
2. Som svar på remissen överlämnar stadsdelsnämnden förvaltningens tjänsteutlåtande.

Kista stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande av den 4 maj 2004 är i huvudsak av följande lydelse.

Det nya Handikappolitiska programmet för Stockholms stad

Utgångspunkten för det stadens nya handikappolitiska program har varit Förenta Nationernas (FN) 22 standardregler (Agenda 22), Den nationella handlingsplanen för handikappolitiken samt svensk lagstiftning för området.

FN:s 22 standardregler innebär att människor med funktionsnedsättningar skall tillförsäkras delaktighet och jämlikhet och Sverige har förbundit sig att följa dessa regler. Hur Sverige skall agera för att öka jämlikhet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning har slagits fast i den Nationella handlingsplanen som antogs av Riksdagen år 2000.

I handlingsplanen, som främst vänder sig till de statliga myndigheterna, anges målen för landets handikappolitik. De tre viktigaste målen för den svenska handikappolitiken är

- ? en samhällsgemenskap med mångfald som grund
- ? att samhället utformas så att människor med funktionsnedsättning i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet
- ? jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionshinder.

Det handikappolitiska arbetet skall särskilt inriktas på

- ? att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för människor med funktionsnedsättning
- ? att förebygga och bekämpa diskriminering mot personer med funktionsnedsättning
- ? att ge barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning förutsättningar för självständighet och självbestämmande.

Den nationella handlingsplanen är styrande för hur arbete skall bedrivas på kommunal nivå.

Stockholm har målet att bli världens mest tillgängliga huvudstad år 2010, En stad för alla. För att nå målet krävs kraftfulla insatser på alla områden från stadens sida. Handikapperspektivet ryms inom alla samhällssektorer. Vissa förbättringar kan genomföras omedelbart, medan andra kräver investeringar och attitydförändringar och kan ta längre tid.

Förslaget till det nya handikappolitiska programmet för staden är utformat så att för varje av FN:s 22 standardregler föreslås mål som anger stadens inriktning för att uppnå målet att vara "En stad för alla". Målen skall vara vägledande för nämnders och styrelser utarbetande av egen planering för att åstadkomma jämlikhet och delaktighet för alla medborgare. Nämnder och styrelser har, var och en inom sitt område ansvar för att åtgärda befintliga hinder för detta. Begreppet tillgänglighet så skall tolkas mycket brett. Det är inte bara fysisk tillgänglighet som avses, utan även tillgänglighet i betydelsen "att kunna ta del av" information, kulturutbud m m.

Under varje standardregel och stadens mål ställs ett antal frågor som skall ge nämnder och styrelser idéer om vad man kan behöva ta hänsyn till för att göra verksamheten tillgänglig och användbar för alla medborgare.

Inom ramen för arbetet med stadens Handikappolitiska program skall nämnder och styrelser kartlägga vilka åtgärder som behövs för att undanröja hinder för att ge personer med funktionsnedsättning möjlighet att ta del av stadens service. Åtgärderna skall kostnadsberäknas och prioriteras och en långsiktig åtgärdsplan skall utarbetas med sikte på att stadens mål inom området skall nås senast 2010. Åtgärder som planeras för det kommande året skall arbetas in i budget och verksamhetsplaner. Kommunfullmäktige kommer varje år att följa upp ett antal inriktningsmål. Vilka handikappolitiska mål som särskilt skall uppmärksammas kommer att framgå av stadsledningskontorets anvisningar för budget och verksamhetsplan respektive för bokslut och verksamhetsberättelse. Samarbete med respektive nämnds/styrelses handikappolitiska skall ske i alla arbetsfaser.

Det Handikappolitiska programmet har utarbetats på ett sådant sätt att det bör kunna förbli aktuellt under åtminstone en femårsperiod.

Från och med år 2005 skall inte längre handikapplaner redovisas i separat bilaga. Stadens handikapplan kommer därmed att utgöras av det Handikappolitiska programmet tillsammans med nämnders och styrelser verksamhetsplaner.

Förvaltningens synpunkter

Av de synpunkter som inkommit kan konstateras att avdelningarna i allt väsentligt inte har något att erinra mot förslaget. Förvaltningen är positiv till förslaget om att alla verksamheter skall planera och prioritera de åtgärder som behöver vidtas för att förbättra tillgängligheten, och då inte bara den fysiska tillgängligheten, för personer med funktionsnedsättning och att de prioriterade åtgärderna kontinuerligt arbetas in i nämndernas/styrelsernas budget och verksamhetsplan för det kommande året. Handi-

kappaspekten kommer på detta sätt att tydliggöras och kommer att ingå som en naturlig del i nämndens/styrelsens verksamhetsplanering. Förvaltningen vill dock framhålla att det är av största vikt att staden i budget tillskjuter medel för att nämnder/styrelser skall kunna ha möjlighet att uppfylla uppsatta mål och genomföra planerade åtgärder i sin strävan att öka livskvaliteten för personer med funktionsnedsättningar. Behovet av större åtgärder kan komma att bli mycket kostnadskrävande. Naturligtvis finns det många åtgärder som väsentligt ökar livskvaliteten för personer med funktionshinder, men som inte kostar så mycket. Dit hör exempelvis att lämna en begriplig och användbar information, att öka personalens medvetenhet om vikten av ett gott bemötande m m.

Från förvaltningen vill man också särskilt framhålla vikten av att värna om alla barns, ungdomars och vuxnas rätt, oavsett funktionshinder, att delta i skolverksamhet och att få en relevant utbildning. Insatser måste lämnas i form av undervisningsstöd, tillgängliga lokaler m m samt ett bemötande grundat på kunskap om funktionsnedsättning.

Det lokala handikapprådet påpekar vikten av att de kunskaper och erfarenheter som finns inom rådet tas i anspråk och att det utvecklas ett fungerande samråd mellan rådet och förvaltningens respektive avdelningar.

Förvaltningens förslag till beslut

Kista stadsdelsförvaltning föreslår att stadsdelsnämnden godkänner förslaget till nytt Handikappolitiskt program i Stockholms stad och att stadsdelsnämnden som svar på remissen överlämnar detta tjänsteutlåtande.

Norrmalms stadsdelsnämnd beslöt den 25 maj 2004 följande

1. Förvaltningens förslag till yttrande godkänns.
2. Stadsdelsnämnden anför därutöver följande:

Nämnden delar handikapprådets uppfattning att det är lämpligt att utbildning av programmet bör hållas i respektive nämnd och att utbildningen bör vara gemensam för politiker, tjänstemän och handikapprådets medlemmar. Det bör undersökas om utbildningen kan finansieras med medel från Kompetensfonden.

Det är också viktigt att framhålla frågan om användandet av modern, databuren kommunikation för funktionshindrade personer när de skall förflytta sig inom staden, bör utredas närmare.

Norrmalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande av den 3 maj 2004 är i huvudsak av följande lydelse.

Förvaltningen är positiv till det förslag till handikappolitiskt program som nu presenterats. I likhet med andra förvaltningar har man även inom Norrmalms stadsdelsförvaltning uppfattat stadens nuvarande handikapplan som diffus och det är inte förvånande att vissa fackförvaltningar och bolag haft svårt att förstå sin roll.

Det har inte heller varit lätt att utifrån den nu aktuella handikapplanen arbeta fram en lokal handlingsplan, vilket resulterat i att denna i många fall blivit alltför övergripande och därmed svår att följa upp och utvärdera.

Det förslag till handikappolitiskt program som nu lagts fram är betydligt mera konkret och kommer enligt förvaltningens bedömning att kunna bli ett mycket värdefullt redskap för stadens nämnder och bolagsstyrelser i det fortsatta arbetet med handikappfrågor.

Det är mycket positivt att man på ett tydligt sätt kopplat förslagen till inriktningsmål för Stockholms stad till FN:s standardregler och den nationella handlingsplanen för handikappolitiken.

De, i anslutning till de föreslagna inriktningsmålen, vägledande frågorna och det tydligt angivna arbetssättet gör att det finns goda förutsättningar för att det arbete som fortsättningsvis kommer att bedrivas i staden resulterar i konkreta åtgärder.

Det är också bra att man nu föreslår att handikappfrågorna i fortsättningen ska arbetas in i budget och verksamhetsplan och inte som nu redovisas i ett separat dokument.

Som det har varit hittills har den lokala handikapplanen kunnat uppfattas som något vid sidan av ordinarie verksamhet, vilket bl.a. lett till att ansvaret för genomförandet av vissa åtgärder i många fall blivit otydligt. Genom att arbeta in handikappaspekter i samtliga verksamhetsområden tydliggörs ansvarsfrågan, vilket gör att det finns goda förutsättningar för att de åtgärder som planeras också kommer att genomföras.

Under gatu- och fastighetskontorets ledning har arbetet med en tillgänglighetsplan för stadsdelen Norrmalm just inletts, vilket är mycket positivt och förväntas i förlängningen resultera i en rad konkreta åtgärder. Förvaltningen anser att staden bör utreda möjligheterna att bygga upp en databank, med aktuell information om tillgängligheten vad gäller offentliga lokaler och allmänna platser i staden, en databank som kan nås med hjälp av portabel navigationsutrustning. Detta skulle exempelvis underlätta för funktionshindrade att friare kunna röra sig i staden och lättare ta sig från en plats till en annan.

Som framgår av förslaget är det lokala handikapprådet en viktig samarbetspartner både i planeringen, genomförandet och uppföljningen av den lokala handikapplanen. Det är bra att man i förslaget poängterar vikten av att tillvarata den kompetens som finns bland rådets medlemmar eftersom dessa har egen erfarenhet av villkoren för människor med funktionsnedsättningar och därmed ofta konkreta förslag på vad som kan och bör göras för att öka möjligheterna till större delaktighet i samhällslivet.

Förvaltningen delar uppfattningen att det krävs kraftfulla insatser från stadens samtliga nämnder och bolagsstyrelser för att Stockholm år 2010 ska vara världens mest tillgängliga huvudstad. Detta kräver dock inte bara ett aktivt och mycket medvetet arbete från stadens sida utan också resurser i form av både personal och budgetmässiga förutsättningar. Det är helt uppenbart att det i dagsläget finns mycket som hindrar människor med funktionsnedsättningar från att på likvärdiga villkor vara delaktiga i samhället och förvaltningen är tveksam till om målet kan uppnås utan väsentligt utökad budgetram de närmaste åren.

AB Stockholm Globe Arena har ej inkommit med yttrande.

Centrum Kompaniet i Stockholm AB beslöt den 27 maj 2004 att lämna följande yttrande.

Bolaget har inget att erinra mot de angivna målen att skapa ett tillgängligare Stockholm.

Bolaget har dock inte haft möjlighet att utföra någon mer detaljerad inventering av problemen och analysera vilka åtgärder som erfordras för att uppfylla målsättningen till 2010.

Det kan emellertid konstateras att om åtgärderna skall vara utförda till 2010 kommer det att medföra stora kostnader som kommer att minska bolagets ekonomiska resultat.

DHR Stockholm beslöt den 25 maj 2004 att lämna följande yttrande.

DHR Stockholmsavdelningen anser för att få fungerande handikappråd så måste staden prioritera dessa på ett mer seriöst sätt. Samtliga ärenden som skall behandlas av de olika förvaltningarna skall granskas av representanterna i handikappråden tillsammans med ledningsgruppen om vilka ärenden som skall prioriteras av råden.

Så fungerar det inte i dag men om den rutinen infördes i samtliga förvaltningar inom Stockholm stad så skulle kunskapen inom råden kunna utnyttjas och komma till nytta för staden i det långa loppet.

FUB Stockholm beslöt den 29 juni 2004 att lämna följande yttrande.

FUB Stockholm (För utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna) finner det mycket tillfredsställande att staden initierat ett nytt handikappolitiskt program.

Det är vår förhoppning att programmet ska tydliggöra att alla frågor som berör människor med funktionshinder ska behandlas som aspekter av mänskliga rättigheter på alla nivåer i samhället varför handikapperspektivet måste rymmas inom alla samhällssektorer: utbildning, arbetsmarknad, kultur, fritid, bostäder, socialtjänst och övrig samhällsplanering; ex. kollektivtrafik och information.

”Människor med funktionshinder ska vara delaktiga i samhällslivet och jämlika i levnadsvillkoren. Det förutsätter ett samhälle där de är aktiva samhällsmedborgare.”

Yttrande med förslag

Under rubriken **”Vägledande principer”** (sid 4) sägs att ”alla människor är olika – men har samma värde!” För att förstärka rättighetsresonemanget och lyfta fram medborgarperspektivet bör här ett tillägg göras: *”den enskilde måste också ges möjlighet att utöva sina demokratiska rättigheter och skyldigheter; dvs. ges möjligheter till full delaktighet i samhällslivet. Målsättningen måste vara att den enskilde får möjlighet att leva som andra.”*

Vidare feslår FUB Stockholm att efter de 5 punkterna på sidan 4 ett tillägg med följande lydelse: *”Ett funktionshinder eller en funktionsnedsättning lägger ofta hinder i vägen för den enskilde att utöva sina demokratiska rättigheter och skyldigheter: När vi talar om hinder tänker vi oftast på fysiska/synliga hinder – men minst lika hindrande är ett dåligt bemötande, oavsett om det beror på okunskap, rädsla eller något annat. Varje nämnd och styrelse bör därför initiera att bemötande-utbildningar genomförs i alla organisationsled i syfte att säkerställa att den enskilde får sina behov tillföräkrade.”*

Under rubrik **”Definitioner”** på sidan 5 och avsnittet **”Tillgänglighet”**; resonemanget om kommunikation bör vidgas så att det förutom media också omfattar kommunikationssätt.

Förslag till lydelse: *”...möjlighet att kommunicera med hjälp av de media som finns och på ett sätt som de finner bäst.”*

Vidare under rubrik **”Grundförutsättningar för att uppnå delaktighet och jämlikhet”** och avsnittet **”Ökad medvetenhet och kunskap.”** Utifrån vår målgrupp (personer med utvecklingsstörning) föreslår vi ett tillägg av en fråga med följande lydelse: *”Hur inhämtar nämnder/styrelser och den egna personaler kunskaper om behov och önskemål från den vilka kommunikationssvårigheter inte kan lösas med tekniska hjälpmedel; t. Ex. personer med utvecklingsstörning?”*

Frågan har sitt upphov i rättighetslagen LSS § 15: ”Till kommunens uppgift hör att fortlöpande följa upp vilka som omfattas av lagen och vilka deras behov av stöd och service är”, samt ”verka för att personer som anges i lagen får sina behov tillgodosedda” och informera om mål och medel för verksamheten enligt denna lag...

Viktiga huvudområden för delaktighet (sid 7) och rubrik **”Tillgänglighet**; Vi föreslår ett tillägg med följande lydelse: *”Är nämndens/styrelsens informationskanaler möjliga att använda såväl tekniskt som innehållsmässigt avseende personer med funktionshinder?”*

Utbildning (sid 8). Riksförbundet FUB avslog vid sitt landsmöte i maj 2004 en motion som föreslog att särskolan skall avskaffas som särskild skolform. Riksförbundet FUB har tagit ett principbeslut att man inte tar ställning för eller emot friskolor men att man inte accepterar segregerade särskolor. När nu särskolan existerar som

särskild skolform borde ändå initiativ tas mot att särskolan och särskoleklasser segregeras från den vanliga skolan.

FUB:s Stockholms skolkommitté föreslår att *”stadens handikappolitiska program borde innehålla riktlinjer för hur samarbetet mellan den vanliga skolan och särskolan skall fungera dem emellan på varje berörd skola. Krav borde finnas på en handlingsplan för ett bättre och utökat samarbetet så länge som särskolan finns kvar som särskild skolform.”*

Lagstiftning (sid 13). Vi kan konstatera att det ingenstans sägs något om den verksamhet som är utlagd på entreprenad. Vi föreslår att det under detta avsnitt ställs en fråga med följande lydelse: *”Hur går nämnden/styrelsen tillväga för att garantera att målen i den nationella handlingsplanen och i stadens handikappolitiska program uppfylls i den verksamhet som är utlagd på entreprenad?”*

Personalutbildning (sid 16) Den stora bristen på personal med adekvat utbildning inom bland annat omsorgerna om personer med utvecklingsstörning föranleder ytterligare en fråga: *”Vad görs inom nämnden/styrelsen för att se till att all personal som arbetar med stöd och service till personer med funktionshinder har en utbildning som är adekvat för deras tjänst och arbetsuppgifter?”*

Avslutning

FUB Stockholm vill avslutningsvis lyfta fram betydelse av **”Ett nationellt program för att öka kompetensen om bemötande”** som SISUS tagit fram på uppdrag av regeringen. Detta program ska bidra till att den svenska handikappolitiken förverkligas och att människor med funktionshinder bemöts på ett bra sätt. Det är vår förhoppning att stadens handikappolitiska program kompletteras med det nationella bemötandeprogrammet.

Citat ur programmet:

”Bemötande av människor med funktionshinder är ett ansvar för alla i samhället, men särskilt för dem som har politiska uppdrag eller uppgiften att omsätta de politiska intentionerna i handling. Politiker och offentliganställda är i demokratins och rättstatens tjänst och har därmed ett ansvar för att förvalta de demokratiska värdena som lagts fast i regeringsformen för det allmännas bästa.”

”För att det ska bli en verklig delaktighet och jämlikhet måste politiker och chefer på alla nivåer dela ideologin och arbeta efter den. Det gäller också anställda som möter människor med funktionshinder i sitt arbete. Ideologin måste vara gemensam och ett rättesnöre för bemötande i alla sammanhang.”

”Människor med funktionshinder ska vara delaktiga i samhällslivet och jämlika i levnadsvillkoren. Det förutsätter ett samhälle där de är aktiva samhällsmedborgare.”

Kommun-HSO Stockholm beslöt den 23 juni 2004 att lämna följande yttrande.

Allmänna synpunkter

En av grundtankarna i programförslaget är att stadens nämnder och styrelser från år 2005 inte längre ska arbeta med handikapplaner som separata dokument. I stället ska nämnderna och styrelserna arbeta in handikappaspekterna i budgetarna och verksamhetsplanerna. HSO stöder helhjärtat denna form av integration av handikappfrågorna i den ordinarie budget- och verksamhetsplaneringen mot bakgrund av den klart uttalade intentionen, att nämnder och styrelser – med det handikappolitiska programmet som vägledning – ska arbeta kontinuerligt med att undanröja de hinder som finns för personer med funktionshinder, så att alla stadens medborgare och besökare kan ta del av stadens service och vara delaktiga i samhällslivet med år 2010 som gräns för målfyllnelsen. För att inspirera till fortsatta ansträngningar i staden att nå detta mål anser HSO att det vore värdefullt att information om pågående och genomförda insatser för människor med funktionsnedsättningar samlades under en särskild och tillgänglig sida/ingång på Stockholms hemsida.

Själva programmet har utformats på ett sätt som HSO i alla väsentliga delar kan ställa sig bakom. HSO uppskattar ambitionen att staden förutsätts samarbeta med handikapporganisationerna och deras representanter i handikappråden. HSO värdesätter också viljan att vidga möjligheterna för dem till insyn, inflytande och påverkan.

Specifika synpunkter på förslaget

Syfte på sidan 3

Under rubriken "Den nationella handikappolitiken anger inriktningen för stadens handikappolitik" står att det handikappolitiska arbetet särskilt ska inriktas på att ge barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning... HSO föreslår att äldre läggs till som en egen grupp mot bakgrund av att det är angeläget att i handikappolitiken uppmärksamma behoven hos olika ålderskategorier. Här kan HSO peka på t ex ett aktuellt yttrande från European Disability Forum (EDF) till FN i anslutning till pågående arbetet med utarbetandet av en handikappkonvention: "*EDF considers it is important that the convention refers specifically to the different age groups: children, young, adults and elderly.*"

HSO anser också att könsdimensionen borde uppmärksammas tydligare i programmet mot bakgrund av att kvinnor med funktionsnedsättning ofta drabbas av sämre service och lägre bidrag än män med funktionsnedsättningar.

Tillgänglighet på sidan 5

HSO ser med tillfredsställelse på att det slås fast att begreppet tillgänglighet ska tolkas mycket brett. Begreppet avser alltså inte bara fysisk tillgänglighet utan har också betydelsen "att kunna ta del" av information, kulturutbud m m.

Grundförutsättningar för att uppnå delaktighet och jämlikhet på sidan 5

HSO anser det också vara väsentligt att programmet fastställer som inriktningsmål att stadens information senast år 2010 ska vara möjlig för människor med funktionsnedsättningar att tillgodogöra sig och "... att det då ska vara möjligt för alla att kommunicera med stadens förvaltningar och bolag". Ett konkret exempel på svårigheter som uppstår gäller hörselskadade och personer med utvecklingsstörning när myndigheter och företag övergår till att ge automatiserad information via knapptelefoner.

Medicinsk vård och behandling, rehabilitering samt stöd och service på sidan 6

I stadens mål framgår att "där flera huvudmän är inblandade ska samverkan ske...". Staden måste i dessa sammanhang ta en mycket aktiv del i denna samverkan för att undvika att personer bollas mellan olika huvudmän och olika aktörer men också för att minimera antalet aktörer, offentliga såväl som privata.

Utbildning på sidan 7

Här står att alla barn, ungdomar och vuxna har rätt till en likvärdig utbildning och att denna ska ske inom ramen för den ordinarie utbildningen om inte särskilda skäl talar för annat.

När det gäller barn med funktionshinder måste närhetsprincipen – möjligheten att välja den närmaste skolan – också gälla både i fråga om skolgång och efter skoldagens slut för att dessa barn ska kunna utveckla ett socialt rikt liv.

Alla vuxna personer med funktionshinder och annan etnisk bakgrund måste få tillgång till en sfi-undervisning som är anpassad efter deras förutsättningar och bedrivs i tillgängliga lokaler och med adekvata läromedel. En fråga som kan fånga upp detta tema kan förslagsvis formuleras så här: Kan alla funktionshindrade vuxna personer med annan etnisk bakgrund ta del i sfi-undervisning på samma villkor som andra?

Fråga 4 sidan 8

Uttrycket *hörselslingor* bör ersättas med *hörselteknisk utrustning såsom teleslinga, IR-anläggning eller FM-system*".

Fråga 1 och fråga 3 på sidan 11

Begreppet *normalt* familjeliv bör ersättas med ... leva ett familjeliv som andra utan funktionsnedsättningar.

Fråga 1 sidan 15

Här står det: "Hur är handikapprådet och organisationerna delaktiga vid *verksamhetsplaneringen* så att..."

HSO föreslår följande: Hur är handikapprådet och organisationerna delaktiga vid *program- och verksamhetsplanering, uppföljning, utformning av styrdokument, samt remisskrivande och upphandling* så att...

Personalutbildning på sidan 16

Vid utbildning av nämnder och styrelser samt av personal som arbetar utåtriktad mot allmänheten eller vid utbildning av personalgrupper som tillhandahåller stöd och service åt personer med funktionsnedsättningar anser HSO - för att utbildningen ska få en trovärdig prägel – att personer från handikapprörelsens olika organisationer ska anlitas. För deras insatser ska arvode betalas.

Sammanfattning och förslag

Med dessa angivna synpunkter och förslag till textändringar tillstyrker HSO förslaget till Handikappolitiskt program för Stockholms stad. Dokumentet kan enligt HSO:s mening utgöra en god grund för strävandena att nå det politiskt uppställda målet att Stockholm år 2010 ska vara **en stad för alla**. För att programmet ska vara ett levande dokument och inte bara en ”hyllvärmare” behövs det en fortgående utbildning av politiker, tjänstemän, handikappråd och handikapporganisationer. HSO föreslår därför gemensamma utbildningsinsatser för dessa parter. HSO är självfallet villigt att aktivt delta vid planeringen och genomförandet av dessa insatser.

SISAB beslöt den 18 maj 2004 att lämna följande yttrande.

På många förvaltningars begäran föreslås att nämnders och styrelserns åtaganden med handikappaspekter ska arbetas in i budget- och verksamhetsplanen. Från och med år 2005 ska inte längre handikappsplaner redovisas i separat bilaga. Bolaget kan konstatera att förslaget till ”Handikappolitiskt program för Stockholms stad” beskriver stadens inriktningsmål för tillgänglighetsarbete. Bolagets ansvar blir att beskriva åtaganden och genomförande för respektive inriktningsmål. Dessa ska arbetas in i budget- och verksamhetsplaner. Bolaget ställer sig positiv till denna arbetsgång.

Bolaget arbetar systematiserat med tillgänglighetsfrågor genom tillgänglighetsanvisningar som grundar sig på myndighetsbeslut samt politiska beslut i Stockholms stad. Dessa anvisningars syfte är att säkerställa att tillgänglighetsfrågorna blir beaktade vid förändringsprojekt i SISABs fastigheter. För att säkerställa kompetensen i projektgenomförandet har bolaget upphandlade sakkunniga konsulter i tillgänglighet. Dessa medverkar alltid i förändringsprojekt.

SISAB har för varje skolfastighet ett åtgärdsprogram som beskriver:

- ? Prioriterade åtgärder som ska genomföras så fort som möjligt, i pågående eller nära förestående ombyggnadsprojekt.
- ? Åtgärder i övrigt som bör vidtas när det är lämpligt och i samband med pågående eller nära förestående ombyggnadsprojekt.

Våren 1998 redovisade SISAB till stadsledningskontoret att det skulle ta tio år att tillgänglighetsanpassa alla skolor. Kostnaden för att genomföra dessa åtgärder beräknades till cirka 1 miljard kronor. SISAB kan efter fem år konstatera att från år 1998 och fram till år 2004 lagts ner cirka 120 miljoner i tillgänglighetsanpassningar. I hu-

vudsak har tillgänglighetsanpassning genomförts vid verksamhetsanpassningar i befintliga skollokaler.

Med framtagna åtgärdsprogram för stadens 185 skolfastigheter och anvisningar för tillgänglighet som grund har SISAB tagit fram en ny övergripande uppskattning av kostnader för tillgänglighetsanpassningar i stadens skolor. I underlaget för denna kostnad ingår förvärv och försäljning av skolfastigheter samt en justering av entreprenadindex från år 1998 fram till maj år 2003. SISABs bedömning är att ett genomförande av upprättade åtgärdsprogram i dagsläget skulle medföra kostnader om cirka 1,1 miljarder kronor för staden.

Enligt Plan- och bygglagen ska enkelt avhjälpna hinder mot tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga undanröjas i byggnader som innehåller lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser.

Stadens inriktningsmål för enkelt avhjälpna hinder för tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning på publika lokaler och på allmänna platser är att de ska vara eliminerade senast år 2010. Som ett led i detta arbete, beskrivs i "Handikappolitiskt program för Stockholms stad", att tillgänglighetsplaner för den yttre miljön och för stadens offentliga lokaler ska upprättas senast år 2006 med inventeringar som grund och med åtgärdsplaner för att nå målet år 2010. SISAB kan konstatera att tidsplanen för dessa insatser är komprimerad.

Kommunfullmäktige beslutade, om ett ramavtal för skollokaler, den 15 december 2003. Ramavtalet omfattar samtliga lokaler Stockholms stad hyr av Skolfastigheter i Stockholm AB för förskola, förskoleklass, grundskola med särskola och skolbarnomsorg, gymnasieskola, vuxenutbildning, svenska för invandrare, kulturskolan eller annan pedagogisk verksamhet. Ramavtalet reglerar och klargör grunderna för hyres- och ansvarsförhållandet mellan SISAB och staden. När det gäller tillgänglighetsanpassning så ansvarar SISAB för underhåll av och eventuellt utbyte av befintliga tillgänglighetsanordningar. Ny tillgänglighetsanpassning regleras i ordning med "Ramavtal för skollokaler" § 7, hyresgästanpassning. Denna ordning kan sammanfattas med att hyresgästen, staden, svarar för beställning och bekostar åtgärderna. SISAB ansvarar sedan för att beställda åtgärder blir genomförda. Underhållsansvaret för de genomförda tillgänglighetsanordningarna i projekten övergår därefter till SISAB.

I förslaget till nytt handikappolitiskt program föreslås att tillgänglighetsplaner för den yttre miljön och för stadens offentliga lokaler ska upprättas senast år 2006. Med ovanstående ansvarsfördelning mellan SISAB och hyresgästerna innebär detta att SISAB måste invänta nämndernas inventeringar, tidsplaner och eventuella begäran om anpassning av lokalerna.

När det gäller bolagets kontorslokaler för egen användning har bolaget inget att invända mot det handikappolitiska programmet. SISAB kommer att inventera sina egna verksamhetslokaler, framför allt de kontor som bolaget har verksamhet i, med inriktning på enkelt avhjälpna hinder för tillgänglighet och den yttre miljön kring dessa. Senast år 2006 ska bolaget framställa en tillgänglighetsplan med åtgärdsplaner och investeringar för berörda lokaler till styrelsen.

Reservation anfördes av vice ordförande *Lennart Rydberg* (fp), ledamoten *Regina Kevius* (m) och suppleanten *Fahri Ölcer* (fp), bilaga 1.

SRF Stockholms stad beslöt den 28 maj 2004 att lämna följande yttrande.

Inledning

Vi anser att det är mycket positivt att de bristfälliga handikapplanerna ersätts av ett målstyrt handikappolitiskt program. Det är även positivt att Stockholms stad anstränger sig för att integrera dessa politiska mål i budget- och verksamhetsplaneringen. Det är viktigt att programmet förankras i hela stadens organisation så att det inte bara förvandlas till vackra tankar.

Programmets uppläggnig är genomtänkt och lättöverskådlig. SRF vill poängtera vikten av att frågor som berör funktionshindrade genomsyrar alla typer av verksamhet inom alla sektorer av samhället. Det är viktigt att man kan göra både lång- och kortsiktig planering samt att den följs upp på lämpligt sätt. Vi sätter stort värde på avsikten att göra stadens information tillgänglig på önskade media men vi hävdar att detta bör ske snarast för att vi ska ha möjlighet att bevaka viktiga frågor och driva initierad intressepolitik.

Vi känner oss mycket oroade över tendensen att lägga ut ansvar och resurser på stadsdelarna och avveckla centrala verksamheter. Vi tror denna utveckling leder till att kompetensen försvinner samt att funktionshinderspekter inte prioriteras om de inte är centralt finansierade och styrda. Förhoppningsvis kan detta handikappolitiska program motverka denna ogynnsamma utveckling.

Mångfaldsbegreppet

SRF Stockholm stad anser att begreppet "mångfald", som förekommer några gånger i texten, bör förklaras tydligare. Vi har nämligen noterat att när mångfaldsbegreppet diskuteras nämns oftast inte funktionshindrade som en av de grupper som ska berika kulturen och samhället. Det bör därför poängteras att mångfaldsbegreppet även gäller oss.

Vägledande principer

Ett avsnitt om diskriminering bör finnas med. Personer med funktionshinder utsätts för olika former av diskriminering. Kommunen ska genom positiv särbehandling motverka diskriminering av personer med funktionshinder.

Utbildning

Vi menar att ordet "likvärdig" bör bytas ut mot "samma" eftersom det bör betonas att utbildningen ska ske i samma former och på samma villkor för alla medborgare.

Personlig service

För oss synskadade är personlig service en nödvändig förutsättning för ett tillgängligt samhälle. Därför hävdar vi bestämt att detta begrepp måste läggas in i avsnittet "Tillgänglighet" samt i avsnittet "Kultur, rekreation och idrott samt religion". Begreppet "personlig service" ska även finnas med som en av frågorna som belyser dessa båda inriktningsmål.

Vi anser även att staden bör föregå med gott exempel och alltid förlägga konferenser och liknande till anläggningar som är tillgängliga och står till tjänst med personlig service.

Kunskap och forskning

Det bör betonas att nämnder och styrelser aktivt ska följa upp effekterna av genomförda förändringar och konsekvenserna av dessa.

Policy

Fråga 1: Hur beaktas, förutom inom KHR, Handikappaspekter i nämndens/styrelsens beslutprocesser? Detta anser vi är viktigt för att säkerställa att KHR inte blir det enda självklara svaret på denna fråga.

Handikapporganisationer

Under detta avsnitt bör ett stycke läggas in om att staden ska ge ekonomiskt stöd till handikapporganisationerna för att ge oss möjlighet att verka och bibehålla vår viktiga roll som påverkare.

Stockholms Dövas förening har ej inkommit med yttrande.

Stockholms Stads Parkering AB beslöt den 19 maj 2004 att lämna följande yttrande.

Stockholm Parkering har tagit del av förslaget till nytt handikappolitiskt program för Stockholm stad.

Bolaget anser att inriktningen i förslaget är bra. Det är dessutom tydligt strukturerat och gör det därför lättöverskådligt.

Bolaget ser mycket positivt på att åtagandena skall ingå som en del av verksamhetsprogrammet. Genom detta får de en naturlig koppling till budgetarbetet. Det kommer också att bidra till att det handikappolitiska programmet kommer att kunna följas upp som en naturlig del av bolagets samlade åtaganden för att nå de av kommunfullmäktige uppsatta målen.

Bolaget anser vidare att det är positivt att programmet omfattar ett antal frågeställningar, i stället för direktiv, som belyser vilka överväganden som bör göras för att kunna medverka till att nå målen. Detta förhållningssätt borde bidra till en positiv utveckling och ett ökat medvetande för att sätta fokus på frågor rörande tillgänglighet.

Stockholm Visitors Board AB har ej inkommit med yttrande.

AB Svenska Bostäder beslöt den 25 maj 2004 att lämna följande yttrande.

Svenska Bostäder anser att förslaget att handikappaspekterna fr. o m 2005 skall arbetas in i förvaltningarnas och bolagens budgets och verksamhetsplaner är bra. Frågor rörande tillgänglighet och jämställdhet är att betrakta som viktiga inte bara för Svenska Bostäder utan för stadens samtliga bolag och förvaltningar och bör därmed införas i budgets och verksamhetsplaner.

Svenska Bostäder har under de senaste åren arbetat för att reducera antalet sektorsplaner samtidigt som vi verkat för att öka statusen på budget och verksamhetsplanen som styrande dokument. Avsikten är att tydliggöra bolagets mål samt att undvika målkonflikter mellan olika styrande dokument såsom sektorsplaner, policys, regler etc. Att infoga åtagande med handikappaspekter i bolagets verksamhetsplan känns därför naturligt. Vidare tydliggörs hur mål och åtgärder skall finansieras samt prioriteras i relation till övriga inriktningspolitiska mål.

Av föreslag till arbetssätt enl. Handikappolitiskt program framgår att

”Samtliga nämnder och styrelser ska genomlysna sina verksamheter och kartlägga vilka åtgärder som behövs för att undanröja hinder för att ge personer med funktionsnedsättning möjlighet att ta del av stadens service.”

I samband med en sådan genomlysning är det bolagets uppfattning att respektive styrelse eller nämns därutöver bör fastställa vilka av stadens inriktningsmål som berör bolag eller förvaltning innan eventuella åtgärder identifieras.

Ett inriktningsmål är relevanta för ett bolag eller förvaltning om det är påverkbart. Svenska Bostäder som i egenskap av fastighetsbolag kan påverka vissa beslut om åtgärder för att främja tillgänglighet m m. Andra avgörs av lokalinnehavare, hyresgästförening, Skönhetsråd, Stadsmuseet, Stadsbyggnadskontoret m fl. Bolaget styr därmed endast till viss del över arbetstakt som kan krävas för att uppnå stadens inriktningsmål.

Av föreslaget arbetssätt framgår vidare att *”Åtgärder kostnadsberäknas och en långsiktig åtgärdsplan utarbetas med sikte på att stadens mål ska nås 2010.”*

För att kostnadsberäkningar enligt ovan skall göras och vara någorlunda jämförbara inom staden är det av vikt att riktlinjer för hur dessa kostnader skall beräknas tas fram. Hur hanteras exempelvis uteblivna intäkter för de fall ytor i lägenheter eller lokaler tas i anspråk för att förbättra tillgängligheten? Hur hanteras kostnader vilka vidtas för att uppnå gällande regler för ny- och ombyggnad för att skapa tillgänglighet i fastigheter. Detta är några exempel på uppkomna frågeställningar.

Sammanfattningsvis kan konstateras att bolaget förordar förslaget att införa handikappaspekterna i budget och verksamhetsplanen. Det handikappolitiska programmet omfattar dock en stor mängd inriktningspolitiska mål. För de fall mål och åtagande införs i budget och verksamhetsplaner inom staden och därmed anvisningarna för dessa bör antalet mål och åtaganden sättas i relation till övriga ägardirektiv. Vidare

kan det diskuteras huruvida åtaganden skall utformas för åtgärder avseende tillgänglighet vilka är krav vid ex. ny- och ombyggnad. Slutligen är det av vikt att riktlinjer för kostnadsberäkning tas fram.

RESERVATIONER M M

Socialtjänstnämnden

Reservationen av vice ordföranden Peter Lundén-Welden m.fl. (m) och ledamöterna Ann-Katrin Åslund m.fl. (fp) är av följande lydelse.

Socialtjänstnämnden föreslås besluta följande.

1. I huvudsak bifalls förvaltningens förslag.
2. Hos kommunstyrelsen hemställs om en genomgripande diskussion om de olika separata program som stadens förvaltningar och bolag i dag lägger i samband med verksamhetsplan och budget, enligt vad som anförs nedan.
3. Förvaltningen får i uppdrag att återkomma med en ekonomisk konsekvensbeskrivning av stadens nya handikappprogram

Förslaget till nytt handikappolitiskt program för staden visar på stora ambitioner. Det innehåller många goda idéer för att göra Stockholm till en stad för alla. Vi vill dock peka på ett par frågetecknen.

Förslaget att avskaffa kravet på separata handikapplaner i stadens nämnder och styrelser, och i stället arbeta in dessa aspekter i budget och verksamhetsplan, är i grunden en god tanke. Arbetssättet praktiseras i dag på ett bra sätt när det gäller nämndernas arbete med miljöfrågor. Vi vill dock lyfta frågan till en generell diskussion om separata planer i anslutning till verksamhetsplanen. Att avskaffa separata handikapplaner, samtidigt som nämndernas uppdrag att upprätta exempelvis jämställdhetsplaner kvarstår, riskerar att skicka fel signaler.

Arbetet med handikapplaner har förbättrats de sista åren, framför allt när det gäller nämnderna. Flera av stadens bolag har dock visat på klara brister i detta arbete. Risken finns att en integrering av handikappfrågorna i verksamhetsplanen skulle minska presen på dem som i dag nedprioriterat detta område.

Innan det nya handikapprogrammet införs vill vi därför se att frågan om vi ska arbeta med separata planer över huvud taget tas upp till diskussion.

Vi vill också efterlysa en ekonomisk kalkyl över de konsekvenser det nya programmet får för förvaltningar och bolags verksamheter

Gatu- och fastighetsnämnden

Reservationen av ledamoten Ulf Fridebäck (fp) och tjänstgörande ersättaren Claes Fleming (fp) är av följande lydelse.

Gatu- och fastighetsnämnden beslutar

- 1 att i huvudsak godkänna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remiss
- 2 att därutöver anföra följande:

Förslaget till nytt handikappolitiskt program för staden visar på stora ambitioner. Det innehåller många goda idéer för att göra Stockholm till en stad för alla. Vi vill dock peka på ett par frågetecken.

Förslaget att avskaffa kravet på separata handikapplaner i stadens nämnder och styrelser, och i stället arbeta in dessa aspekter i budget och verksamhetsplan, är i grunden en god tanke. I dag fungerar arbetet på ett bra sätt när det gäller nämndernas arbete med miljöfrågor. Vi vill dock lyfta frågan till en generell diskussion om separata planer i anslutning till verksamhetsplanen. Att avskaffa separata handikapplaner, samtidigt som nämndernas uppdrag att upprätta exempelvis jämställdhetsplaner kvarstår, riskerar att skicka fel signaler.

Arbetet med handikapplaner har förbättrats de sista åren, framför allt när det gäller nämnderna. Flera av stadens bolag har dock visat på klara brister i detta arbete. Risken finns att en integrering av handikapfrågorna i verksamhetsplanen skulle minska presen på de bolag som idag nedprioriterar detta område.

Innan ett nytt handikapprogram införs vill vi därför se att frågan om separata planer över huvud taget ska användas tas upp till diskussion.

Vi efterlyser också en ekonomisk kalkyl över de konsekvenser det nya programmet får för förvaltningar och bolags verksamheter.

Integrationsnämnden

Det särskilda uttalandet av ledamoten Fredrik Malm (fp), Hardy Hedman (kd) och Christina Elffors Sjödin (m) är av följande lydelse.

Ett effektivt arbete med frågor som rör funktionshindrade förutsätter att de handikapplaner som upprättas också följs upp. Funktionshindrades rättigheter blir alltför ofta en tillfällig symbolfråga, som anses tillgodosedd när ett dokument har upprättats. Behovet av ett kontinuerligt arbete för att ständigt förbättra situationen för dessa människor tenderar att hamna i skymundan.

Kulturnämnden

Reservationen av ledamöterna Louise Edlind Friberg (fp) och Robert Lisborg (kd) samt tjänstgörande ersättarna Åsa Ekelund (m), Andreas Engström (m) och Per Höjeberg (fp) är av följande lydelse.

Föreslår att nämnden beslutar

1. att i huvudsak bifalla förvaltningarnas förslag

Förslaget till nytt handikappolitiskt program för staden visar på stora ambitioner. Det innehåller många goda idéer för att göra Stockholm till en stad för alla. Vi vill dock peka på ett par frågetecken.

Förslaget att avskaffa kravet på separata handikapplaner i stadens nämnder och styrelser, och i stället arbeta in dessa aspekter i budget och verksamhetsplan, är i grunden en god tanke. Arbetssättet praktiseras i dag på ett bra sätt när det gäller nämndernas arbete med miljöfrågor. Vi vill dock lyfta frågan till en generell diskussion om separata planer i anslutning till verksamhetsplanen. Att avskaffa separata handikapplaner, samtidigt som nämndernas uppdrag att upprätta exempelvis jämställdhetsplaner kvarstår, riskerar att skicka fel signaler.

Arbetet med handikapplaner har förbättrats de senaste åren, inte minst gäller det det ambitiösa arbete som skett inom Kulturnämnden. Risken finns att en integrering av handikapfrågorna i verksamhetsplanen skulle minska pressen på andra förvaltningar och bolag som i dag nedprioriterat detta område.

Innan det nya handikapprogrammet införs vill vi därför se att frågan om separata planer över huvud taget tas upp till diskussion.

Vi vill också efterlysa en ekonomisk kalkyl över de konsekvenser det nya programmet får för förvaltningar och bolags verksamheter.

Kyrkogårdsnämnden

Reservationen av vice ordföranden Louise du Rietz-Svenson m fl (m) och Lotta Gravenius (fp) är av följande lydelse.

Att i huvudsak bifalla förvaltningens förslag, samt därutöver anföra:

Förslaget till nytt handikappolitiskt program för staden visar på stora ambitioner. Det innehåller många goda idéer för att göra Stockholm till en stad för alla. Dessutom visar det på att kyrkogårdsnämndens och dess handikappråds sätt att arbeta är positivt och bör kunna tjäna som modell för andra. Vi vill dock peka på några svagheter. Förslaget att avskaffa kravet på separata handikapplaner och i stället arbeta in dessa i budget och verksamhetsplaner är i grunden en god tanke. Det kan dock ge en konstig och i grun-

den felaktig signal om man samtidigt behåller separata jämställdhetsplaner. Betyder det att handikappanpassningen i staden inte längre är så betydelsefull eller betyder det att jämställdheten i fortsättningen inte har hög prioritet? Vi vill också se en ekonomisk konsekvensanalys av den föreslagna handikapplanen.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Reservationen av tjänstgörande ersättarna Gustav Åkerblom (fp) och Margareta Bosved (fp) är av följande lydelse.

Yrkade att miljö- och hälsoskyddsnämnden skulle besluta

1. i huvudsak godkänna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remiss
2. därutöver anföra följande.

Förslaget till nytt handikappolitiskt program för staden visar på stora ambitioner. Det innehåller många goda idéer för att göra Stockholm till en stad för alla. Vi vill dock peka på ett par frågetecknen.

Förslaget att avskaffa kravet på separata handikapplaner i stadens nämnder och styrelser, och i stället arbeta in dessa aspekter i budget och verksamhetsplan, är i grunden en god tanke. I dag fungerar arbetet på ett bra sätt när det gäller nämndernas arbete med miljöfrågor. Vi vill dock lyfta frågan till en generell diskussion om separata planer i anslutning till verksamhetsplanen. Att avskaffa separata handikapplaner, samtidigt som nämndernas uppdrag att upprätta exempelvis jämställdhetsplaner kvarstår, riskerar att skicka fel signaler.

Arbetet med handikapplaner har förbättrats de sista åren, framför allt när det gäller nämnderna. Flera av stadens bolag har dock visat på klara brister i detta arbete. Risken finns att en integrering av handikappfrågorna i verksamhetsplanen skulle minska pressen på de bolag som i dag nedprioriterar detta område.

Innan ett nytt handikapprogram införs vill vi därför se att frågan om separata planer över huvud taget ska användas tas upp till diskussion.

Vi efterlyser också en ekonomisk kalkyl över de konsekvenser det nya programmet får för förvaltningar och bolags verksamheter.

Renhållningsnämnden

Reservationen av Karl Bern (fp) är av följande lydelse.

1. Förvaltningens tjänsteutlåtande godkänns i huvudsak som svar på remissen.
2. Därutöver anförs följande:

Förslaget till nytt handikappolitiskt program för staden visar på stora ambitioner. Det innehåller många goda idéer för att göra Stockholm till en stad för alla. Vi vill dock peka på ett par frågetecken.

Förslaget att avskaffa kravet på separata handikapplaner i stadens nämnder och styrelser, och i stället arbeta in dessa aspekter i budget och verksamhetsplan, är i grunden en god tanke. I dag fungerar arbetet på ett bra sätt när det gäller nämndernas arbete med miljöfrågor. Vi vill dock lyfta frågan till en generell diskussion om separata planer i anslutning till verksamhetsplanen. Att avskaffa separata handikapplaner, samtidigt som nämndernas uppdrag att upprätta exempelvis jämställdhetsplaner kvarstår, riskerar att skicka fel signaler.

Arbetet med handikapplaner har förbättrats de sista åren, framförallt när det gäller nämnderna. Flera av stadens bolag har dock visat på klara brister i detta arbete. Risken finns att en integrering av handikappfrågorna i verksamhetsplanen skulle minska presen på de bolag som i dag nedprioriterar detta område.

Innan ett nytt handikapprogram införs vill vi därför se att frågan om separata planer över huvud taget ska användas tas upp till diskussion.

Vi efterlyser också en ekonomisk kalkyl över de konsekvenser det nya programmet får för förvaltningar och bolags verksamheter.

Stadsbyggnadsnämnden

Reservationen av vice ordföranden Lotta Edholm (fp) och David Wästberg (fp) är av följande lydelse.

Godkänner i huvudsak kontorets tjänsteutlåtande som svar på remissen, samt därutöver anför följande:

Förslaget till nytt handikappolitiskt program för staden visar på stora ambitioner. Det innehåller många goda idéer för att göra Stockholm till en stad för alla. Vi vill dock peka på ett par frågetecknen.

Förslaget att avskaffa kravet på separata handikapplaner i stadens nämnder och styrelser, och i stället arbeta in dessa aspekter i budget och verksamhetsplan, är i grunden en god tanke. I dag fungerar arbetet på ett bra sätt när det gäller nämndernas arbete med miljöfrågor. Vi vill dock lyfta frågan till en generell diskussion om separata planer i anslutning till verksamhetsplanen. Att avskaffa separata handikapplaner, samtidigt som nämndernas uppdrag att upprätta exempelvis jämställdhetsplaner kvarstår, riskerar att skicka fel signaler.

Arbetet med handikapplaner har förbättrats de sista åren, framför allt när det gäller nämnderna. Flera av stadens bolag har dock visat på klara brister i detta arbete. Risken finns att en integrering av handikappfrågorna i verksamhetsplanen skulle minska presen på de bolag som i dag nedprioriterar detta område.

Innan ett nytt handikapprogram införs vill vi därför se att frågan om separata planer över huvud taget ska användas tas upp till diskussion.

Det särskilda uttalandet av Kerstin Rossipal (kd) är av följande lydelse.

Förslaget att avskaffa kravet på separata handikapplaner i stadens nämnder och styrelser, och i stället arbeta in dessa aspekter i budget och verksamhetsplan, är i grunden en god tanke. Vi vill dock betona vikten av att handikappaspekterna lyfts fram på ett mycket tydligt sätt i nämndernas och bolagens budgetarbete och verksamhetsplaner, så att man där kan se de konkreta prioriteringar som respektive nämnd och bolag gör.

Vi efterlyser också en ekonomisk kalkyl över de konsekvenser det nya programmet får för förvaltningar och bolags verksamheter.

Utbildningsnämnden

Det särskilda uttalandet av ledamoten Helen Jäderlund Eckardt m fl (fp) är av följande lydelse.

Ett effektivt arbete med frågor som rör funktionshindrade förutsätter att de handikapplaner som upprättas också följs upp. Funktionshindrades rättigheter blir alltför ofta en tillfällig symbolfråga, som anses tillgodosedd när ett dokument har upprättats. Behovet av ett kontinuerligt arbete för att ständigt förbättra situationen för dessa människor tenderar att hamna i skymundan.

SISAB

Reservationen av vice ordförande Lennart Rydberg (fp), ledamoten Regina Kevius (m) och suppleanten Fahri Ölcer (fp) är av följande lydelse.

Styrelsen föreslås besluta

Att i huvudsak godkänna och åberopa företagsledningens förslag till remissvar.

Att därutöver anföra följande:

Vi instämmer i den reservation som m och fp anfört i socialtjänstnämnden. Det finns en risk för att handikappaspekterna prioriteras ner, när man slopar separata handikapplaner särskilt om kravet på andra specialplaner vidhålls. Beslut i frågan om särskilda handikapplaner borde tas i samband med generella riktlinjer för hur alla relevanta aspekter ska beaktas i planarbetet. SISAB har en särställning när det gäller åtgärdsplaner genom att det sist och slutligen väsentligen är skolorna som har ansvar för vilka åtgärder som ska vidtas. Det talar för det under alla omständigheter finns skäl för att

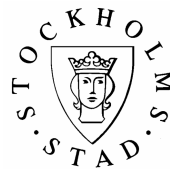
SISAB har såväl princip som detaljplaner som för berörda skolor kan ge underlag för den åtgärd som är aktuell.

Stockholm - en stad för alla

Handikappolitiskt program för Stockholms stad

- ett instrument för verksamhetsplaneringen

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

- 1. BAKGRUND**
- 2. SYFTE**
- 3. VÄGLEDANDE PRINCIPER**
- 4. DEFINITIONER**
- 5. GRUNDFÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ATT UPPNÅ DELAKTIGHET OCH JÄMLIKHET (avser standardreglerna 1-4)**
  - Ökad medvetenhet och kunskap
  - Medicinsk vård och behandling, Rehabilitering samt Stöd och service
- 6. VIKTIGA HUVUDOMRÅDEN FÖR DELAKTIGHET (avser standardreglerna 5-12)**
  - Tillgänglighet
  - Utbildning
  - Arbete samt Ekonomisk och social trygghet
  - Familjeliv och personlig integritet
  - Kultur, Rekreation och idrott samt Religion
- 7. REDSKAP FÖR GENOMFÖRANDET OCH HUR REGLERNA KAN OMSÄTTAS I PRAKTISK HANDLING (avser standardreglerna 13-22)**
  - Kunskap och forskning
  - Policy och planering
  - Lagstiftning
  - Ekonomisk politik
  - Samordning
  - Handikapporganisationer
  - Personalutbildning
  - (Nationell) granskning och utvärdering
  - Tekniskt och ekonomiskt samt Internationellt samarbete

1. BAKGRUND

Detta program, som ersätter handikapplanen från 1999, fastslår Stockholms stads handikapp-politiska mål och inriktning. Utgångspunkten är FN:s standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning full delaktighet och jämlikhet samt den Nationella handlingsplanen för handikappolitiken.

2. SYFTE

Syftet med det handikappolitiska programmet är att utifrån "FN:s standardregler", utifrån "Den nationella handlingsplanen för handikappolitiken" samt utifrån svensk lagstiftning skapa en gemensam syn på frågor med handikappaspekter i staden och tydliggöra det ansvar som samtliga nämnder och bolagsstyrelser har. Stadens handikappolitiska program ska utgöra en grund för åtaganden som ska utformas i anslutning till nämnders och bolagsstyrelsers verksamhetsplanering. Stadens handikapplan kommer således att bestå av Stadens handikappolitiska program jämte alla nämnders och styrelsers åtaganden som de framgår av resp. budget och verksamhetsplan.

Den nationella handikappolitiken anger inriktningen för stadens handikappolitik

Riksdagen antog år 2000 Den nationella handlingsplanen för handikappolitiken, kallad "Från patient till medborgare" (Prop. 1999/2000:79). Den nationella handlingsplanen för handikapp-politiken utgår från Förenta Nationernas (FN) 22 standardregler (Agenda 22) för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet. Sverige har förbundit sig att följa dessa regler och den Nationella handlingsplanen tar fram de tre viktigaste målen för den svenska handikappolitiken:

- en samhällsgemenskap med mångfald som grund
- att samhället utformas så att människor med funktionsnedsättning i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet
- jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning.

Det handikappolitiska arbetet ska särskilt inriktas på:

- att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för människor med funktionsnedsättning,
- att förebygga och bekämpa diskriminering mot personer med funktionsnedsättning,
- att ge barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning förutsättningar för självständighet och självbestämmande.

Den nationella handlingsplanen berör myndigheter, kommuner, organisationer, transportörer, butiker, byggare och många andra. Men de berör också alla oss andra som lever i Sverige. Det är vårt gemensamma ansvar att skapa ett samhälle för alla. Det är vårt gemensamma ansvar att bygga ett Sverige där människor med funktionsnedsättning har samma rättigheter och möjligheter som andra medborgare.

Stockholm har målet att bli världens mest tillgängliga huvudstad år 2010. Stockholm ska vara "En stad för alla"! För att nå målet krävs kraftfulla insatser från stadens sida. Det handlar om utbildning, arbetsmarknad, kultur, bostäder, socialtjänst och samhällsplanering. Handikapperspektivet ryms inom alla samhällssektorer. Vissa förbättringar kan genomföras omedelbart, medan andra kräver investeringar och attitydförändringar, och kan ta längre tid.

Under var och en av FN:s standardregler har infogats ett antal frågor som har till uppgift att konkretisera hur nämnder/styrelser kan resonera för att levandegöra stadens inriktningsmål när det gäller den egna verksamheten. De är således endast en vägledning och inte frågor som måste leda till specifika åtaganden.

3. VÄGLEDANDE PRINCIPER

Alla människor är olika - men har samma värde!

De mänskliga rättigheterna gäller alla. Frågor som rör människor med funktionsnedsättning är alltså frågor om mänskliga rättigheter. Vi har alla olika behov och olika förutsättningar. Samhällets mångfald är en tillgång och människors olika bakgrund och erfarenheter bidrar positivt till gemenskapen och samhällsutvecklingen. En del av oss har alldeles särskilda behov och speciella förutsättningar och behöver mer för att få lika mycket. Detta ska beaktas vid all samhällsplanering. Flertalet behov förenar oss oavsett om vi har funktionsnedsättning eller inte:

- ? Alla människor är lika mycket värda och ska bemötas med samma respekt.
- ? Varje människa med sin kunskap och erfarenhet är en tillgång för samhället.
- ? Var och en ska ha rätt och möjligheter att ta del av samhället utifrån egna intressen och behov.
- ? Alla måste kunna ta del av information och göra sig hörda.
- ? Varje person behövs för samhällets utveckling.

Alla nämnders ansvar

Handikappfrågor berör stadens alla verksamheter. Varje nämnd och styrelse har ett helhetsansvar inom sitt verksamhetsområde. Handikappaspekten ska vara en naturlig och integrerad del av det vardagliga arbetet. Utgångspunkten ska vara att man söker generella lösningar så att alla kommuninvånare kan ta del av verksamheten. Sär lösningar som motverkar delaktighet och integrering ska undvikas. Speciallösningar ska finnas i vissa fall för att särskilda individuella behov ska kunna tillgodoses.

4. DEFINITIONER

Funktionshinder/funktionsnedsättning

Begreppet funktionsnedsättning innefattar ett stort antal olika funktionsnedsättningar. Människor kan ha funktionsnedsättningar på grund av fysiska eller intellektuella skador eller sjukdomar, syn- eller hörselskador eller -sjukdomar, medicinska tillstånd eller

psyksiska sjukdomar. Funktionsnedsättningen kan vara övergående eller bestående. En stor del av befolkningen har någon funktionsnedsättning. Detta behöver dock inte innebära att personen har ett handikapp.

Handikapp

Handikapp avser förlust eller begränsning av möjligheterna att delta i samhällslivet på samma sätt som andra. Handikapp beskriver mötet mellan människor med funktionsnedsättning⁷ och omgivningen. När en miljö eller en verksamhet inte är utformad efter människornas behov uppstår ett handikapp. Omgivningen avgör alltså hur handikappande en funktionsnedsättning blir. En speciell situation kan medföra handikapp, men inte en annan.

Jämlikhet och Delaktighet

Begreppet jämlikhet vilar på principen om alla människors lika värde och därmed lika rättigheter och skyldigheter. För att full delaktighet ska uppnås krävs att miljön är så utformad att hela samhället blir tillgängligt för alla medborgare.

Tillgänglighet

Begreppet tillgänglighet ska i detta dokument tolkas mycket brett. Det är inte bara fysisk tillgänglighet utan även i betydelsen "att kunna ta del av". Det kan gälla information, kulturutbud m.m.

Med begreppet tillgänglighet avses sålunda både den fysiska miljöns och allmänna transport-medels tillgänglighet och användbarhet för människor med funktionsnedsättningar och att verksamheter och information är tillgängliga så att de kan nyttjas av människor med funktionsnedsättningar. Begreppet innebär också att det för människor med funktionsnedsättningar ska finnas möjligheter att kommunicera med hjälp av de media som finns.

5. GRUNDFÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ATT UPPNÅ DELAKTIGHET OCH JÄMLIKHET (avser standardreglerna 1-4)

Ökad medvetenhet och kunskap

FN:s standardregel nr 1:

"Staterna bör aktivt öka medvetenheten i samhället om människor med funktionsnedsättning, om deras rättigheter, behov och möjligheter och om vad de kan bidra med."

Den nationella handlingsplanen

Dessa arbetsområden ska prioriteras under de närmaste åren:

? Att se till att handikapperspektivet genomsyrar alla samhällssektorer

- ? Att skapa ett tillgängligt samhälle
- ? Att förbättra bemötandet

Stockholms stads handikappolitiska inriktningsmål

Nämnder och bolagsstyrelser ska aktivt skapa ett tillgängligt Stockholm. De anställda ska ges en ökad medvetenhet och kunskap om människor med funktionsnedsättning i syfte att förbättra bemötandet och möjliggöra delaktighet och jämlikhet.

Nämnder och styrelser ska också aktivt verka för att medborgare, näringsliv, organisationer m.m. får ökad kunskap och medvetenhet om levnadsförhållanden för människor med funktionsnedsättning i syfte att förbättra bemötandet och att möjliggöra delaktighet och jämlikhet.

Stadens, nämnders och styrelser information ska senast år 2010 vara möjlig att tillgodogöra sig för människor med funktionsnedsättning och det ska då vara möjligt för alla att kommunicera med stadens förvaltningar och bolag. Information ska vara tydlig och begriplig samt ges i önskade former och på de medier som är tillämpliga.

Frågor som belyser inriktningarna:

1. Hur uppmärksammas behovet av tillgänglig information i förvaltningens informationspolicy?
2. Är informationen och service tillgänglig utifrån olika handikappaspekter, t ex för synskadade, döva, hörselskadade, och för personer med utvecklingsstörning?
3. Finns tillgång till information på större främmande språk och i lättläst form?
4. Hur inhämtar och för nämnden/styrelsen ut information och kunskap från personer med funktionsnedsättning till den egna personalen?
5. Vad gör nämnden/styrelsen för att öka den egna personalens kunskap om funktionsnedsättning och hur handikapp kan undvikas och därmed ge ett bättre bemötande?

Medicinsk vård och behandling, Rehabilitering samt Stöd och service

FN:s standardregel nr 2:

”Staterna bör ansvara för att effektiv medicinsk vård och behandling finns tillgänglig för människor med funktionsnedsättning.”

FN:s standardregel nr 3:

”Staterna bör se till att rehabilitering erbjuds för människor med funktionsnedsättning för att kunna uppnå och behålla största möjliga självständighet och funktionsförmåga.”

? WHO har beslutat om en ny definition där, i framtiden, funktionshinder ska ersätta begreppet handikapp.

FN:s standardregel nr 4:

”Staterna bör garantera utvecklingen av och tillgången till stöd och service, inbegripet sådana hjälpmedel som bidrar till att personer med funktionsnedsättning kan bli mer oberoende i det dagliga livet och utöva sina rättigheter.”

Nationella handlingsplanen

För att personer med funktionsnedsättning ska ha lika rättigheter och skyldigheter krävs stöd och service efter behov, lika möjligheter till utbildning och arbete, tillgänglighet till lokaler, verksamhet och samhällsinformation samt möjlighet att kommunicera med andra. Hälso- och sjukvård, hemtjänst, färdtjänst och olika stöd från socialförsäkringssystemet är insatser som är nödvändiga för många personer med funktionsnedsättningar.

Genom habilitering (att öka förmågan) och rehabilitering (att återställa förmågan) ska den enskilde kunna återvinna och utveckla bästa möjliga funktionsförmåga och välbefinnande.

Personer med omfattande funktionsnedsättningar och föräldrar till barn med funktionsnedsättning måste få information om sina rättigheter och få de insatser man har behov av.

Stockholms stads handikappolitiska inriktningsmål

Nämnder och styrelser ska inom sitt ansvarsområde erbjuda människor med funktionsnedsättning stöd och service så att de kan uppnå och behålla självständighet och funktionsförmåga. För frågor där flera huvudmän är inblandade ska samverkan ske enligt gjorda överenskommelser och på ett sätt som för den enskilde är enkelt och smidigt. Staden ska vidare sträva mot att utveckla samverkansformerna.

Varje nämnd och styrelse ska tillse att berörd personal har god kunskap om och följer aktuella lagar, förordningar samt stadens beslutade principer, riktlinjer och överenskommelser.

Nämnder och styrelser ska aktivt informera den enskilde om dennes rättigheter enligt lag och vid behov samordna olika huvudmäns insatser.

Stadens alla nämnder och styrelser har ansvar att aktivt rehabilitera personal som råkat ut för sjukdom eller skada så att de kan återgå till verksamhet.

Frågor som belyser inriktningsmålen:

1. Vilken utbildning får nämndens personal i att upptäcka skador, sjukdomar eller psykisk ohälsa på ett tidigt stadium och i att hänvisa till rätt service?
2. Finns det inom skolverksamheten tillräckligt med resurser för att ge alla barn en god skolhälsovård? Finns resurser att upptäcka behov hos barn med funktionsnedsättning?
3. Ges insatserna efter behov, lika för kvinnor och män? Iakttas rätten till individuell plan?
4. Hur arbetar nämnden med förebyggande insatser? T.ex. att se till att alla personer med funktionsnedsättning inom det egna geografiska ansvarsområdet får kunskap

om sina rättigheter och möjligheterna att få stöd och service, även den som ska ges från andra huvudmän?

5. Förekommer positiva, men icke inom rimlig tid verkställda beslut? Vilka insatser gäller det? Av vilken anledning?
6. Vilka insatser gör nämnden för att trygga den framtida rekryteringen av personal som ska utföra stöd- och serviceinsatser till personer med funktionsnedsättning?
7. Får nämndens/styrelsens egen personal, vid behov, rehabilitering?

6. VIKTIGA HUVUDOMRÅDEN FÖR DELAKTIGHET (avser standardreglerna 5-12)

Tillgänglighet

FN:s standardregel nr 5:

”Staterna bör inse tillgänglighetens betydelse på alla områden i utvecklingen mot full delaktighet”.

Den nationella handlingsplanen

Förbättrad tillgänglighet är en viktig demokratifråga och leder till bättre förutsättningar för människor med funktionsnedsättning att studera, arbeta och klara det dagliga livet. Detta vinner såväl individen som samhället på.

Enligt Plan- och bygglagen ska enkelt avhjälpna hinder mot tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga undanröjas i byggnader som innehåller lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser.

Kraven på tillgänglighet bör preciseras i samband med nybyggnad och ändring av allmänna platser.

Tillgängligheten till transportsystemet bör fortlöpande förbättras och beaktas vid all planering och upphandling av infrastruktur, färdmedel, trafik och övriga tjänster. Målet för kollektivtrafiken är att den ska vara tillgänglig för personer med funktionsnedsättning senast år 2010.

Stockholms stads handikappolitiska inriktningsmål

Enkelt avhjälpna hinder för tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning på publika lokaler och på allmänna platser ska vara eliminerade senast år 2010.

Som ett led i detta arbete ska tillgänglighetsplaner för den yttre miljön och för stadens offentliga lokaler upprättas senast år 2006 med inventeringar som grund och med åtgärdsplaner för att nå målet år 2010.

Staden ska aktivt verka för att fastighetsägare, näringsidkare, myndigheter och organisationer senast till år 2010 eliminerar hinder för tillgänglighet till och användbarhet av lokaler till vilka allmänheten har tillträde samt för användning av allmänna transporter.

”Stockholm, en stad för alla - riktlinjer för att skapa en tillgänglig och användbar utemiljö” ska följas vid alla förändringar i den yttre miljön. Staden ska införa basanpassning i nyproduktion av bostäder och lokaler och därigenom precisera de krav på tillgänglighet som finns i lagstiftning och byggregler. Tydliga tillgänglighetskrav ska inarbetas i översiktsplanen.

Frågor som belyser inriktningsmålen:

1. Är nämndens/styrelsens lokaler och verksamheter inventerade utifrån tillgänglighetsaspekter i vid bemärkelse?
2. Är nämndens/styrelsens informationskanaler möjlig att använda för personer med funktionshinder?
3. Är samtliga av nämndens/styrelsens lokaler som riktar sig till allmänheten tillgängliga? Är skyltning och angöring sådan att personer med funktionsnedsättning kan orientera sig till och i lokalerna?
4. Sker alla möten i lokaler som är tillgängliga för personer med rörelsehinder, anpassade för personer med synskador, allergier m.m. och utrustade med fungerande hörselslingor?

Utbildning

FN:s standardregel nr 6:

”Staterna bör erkänna principen om lika möjligheter till utbildning på grundskole-, gymnasie- och högskolenivå för barn ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning. De bör se till att sådan utbildning är en integrerad del av den ordinarie utbildningen”.

Den nationella handlingsplanens mål överförda till utbildningssektorn

”En skola för alla” innebär att

- alla barn, unga och vuxna ska ha tillgång till och få likvärdig utbildning
- varje enskild elev ska få möjlighet att utveckla sina förmågor.
- de barn, unga och vuxna som är i behov av särskilt stöd behöver bli bemötta med lyhördhet och respekt.

Full delaktighet för barn, unga och vuxna i skolektorn handlar om

- tillgänglighet till information, verksamhet och lokaler
- att ha kamrater och vara med i ett socialt samspel

Jämlikhet i villkor för barn, unga och vuxna i skolektorn handlar om

- att undervisning, och annan verksamhet, erforderliga läromedel, material och hjälpmedel ska anpassas till elevens behov
- att bli bemött med respekt för såväl ens styrkor som ens svårigheter med krav och höga förväntningar jämsides med förståelse och stöd.
- att insatser samordnas med andra samhällssektors
- att åtgärdsprogram blir ett verktyg för skolans stöd till elever och för föräldrars och barns rätt till inflytande över barnets skolsituation

Stockholms stads handikappolitiska inriktningsmål

Alla barn, ungdomar och vuxna har, oavsett funktionsförmåga, rätt till en likvärdig utbildning samt en trygg och stimulerande förskoleverksamhet. Detta ska ges inom ramen för den ordinarie utbildningen om inte särskilda skäl talar för annat. Undervisning enligt särskolans kursplan ska erbjudas dem som har behov av sådan undervisning.

För att barn, unga och vuxna som har behov av särskilt stöd, ska kunna delta i skolverksamhet och uppnå målen ska staden erbjuda stöd och insatser i form av tillgängliga lokaler, undervisningsstöd, särskilda undervisningsgrupper, anpassade och i tid befintliga läromedel och hjälpmedel, åtgärdsprogram och ett bemötande grundat på kunskap om funktionsnedsättning.

Staden ska aktivt verka för att privata utförare inom utbildningsområdet ska ge alla, oavsett funktionsförmåga, en likvärdig utbildning.

Frågor som belyser inriktningsmålen:

1. Finns någon plan för att tillgänglighetsanpassa förskolor och skolor inom nämndens område?
2. Finns någon plan för att kompetensutveckla förskolans och skolans personal om funktionsnedsättning och konsekvenser?
3. Finns någon lokal överenskommelse för samverkan med andra myndigheter eller huvudmän?
4. Finns åtgärdsprogram för barn med behov av särskilt stöd?
5. Hur beaktas elever med behov av särskilt stöd i verksamhetens planer?"

Arbete samt Ekonomisk och social trygghet

FN:s standardregel nr 7:

"Staterna bör erkänna principen att förutsättningar skapas för människor med funktionsnedsättning så att de skall kunna utnyttja sina mänskliga rättigheter, särskilt rätten till arbete. Såväl på landsbygden som i städerna måste de ha lika möjligheter till produktivt och inkomstbringande arbete".

FN:s standardregel nr 8:

"Staterna är ansvariga för att människor med funktionsnedsättning har social trygghet och tillräckliga inkomster."

Den nationella handlingsplanen

Att kunna delta i arbetslivet, och få sin försörjning genom eget arbete har stor betydelse för människors delaktighet och självbestämmande. Personer med funktionsnedsättning har ett lägre arbetskraftsdeltagande än befolkningen totalt. Hinder ska undanröjas eller minskas och kompensatoriska insatser vidtas för att minska ojämlikheter.

Arbetsmarknadspolitiska program ska underlätta för personer med funktionsnedsättning att delta i arbetslivet. Utbildningsväsendet ska underlätta för människor med funktionsnedsättning att skaffa sig yrkesutbildning och därmed tillgång till arbetslivet.

Det är viktigt att såväl arbetsgivare som människor med funktionsnedsättning har kunskap om vilka arbetsmarknadspolitiska stödinsatser som finns inom länsarbetsnämnder och arbetsförmedlingar. Sedan 1999 gäller lagen om förbud mot diskriminering i arbetslivet av personer med funktionsnedsättning och gäller såväl för redan anställda som för arbetssökande.

Stockholms stads handikappolitiska inriktningsmål

Nämnder och styrelser ska beakta mångfald i sin personalpolitik och aktivt verka för att såväl förvaltningarna som det privata näringslivet möjliggör och underlättar anställning av människor med funktionsnedsättning.

Frågor som belyser inriktningsmålen:

1. Vad gör nämnden/styrelsen för att stimulera att människor med funktionsnedsättning får anställning i den egna förvaltningen?
2. Vad gör nämnden/styrelsen för att öka dels allmänhetens dels den egna personalens kunskaper om människor med funktionsnedsättning och därigenom motverka negativa attityder och fördomar mot anställda med funktionsnedsättning?
3. Vilka anpassningsåtgärder behöver göras för att det ska bli möjligt att anställa fler personer med funktionsnedsättning?
4. På vilket sätt kan nämnden/styrelsen bidra till att förändra attityder hos privata arbetsgivare?
5. Arbetar man inom ekonomiskt bistånd, i sina kontakter med personer med funktionsnedsättning metodiskt med att ersätta bidragsberoende med arbete?

Familjeliv och personlig integritet

FN:s standardregel nr 9:

”Staterna bör främja möjligheten för människor med funktionsnedsättning att leva familjeliv. De bör främja deras rätt till personlig integritet och se till att lagar inte diskriminerar människor med funktionsnedsättning när det gäller sexuella relationer, äktenskap och föräldraskap.”

Nationella handlingsplanen

Det behövs en tydlig markering om det svenska samhällets syn på människor med funktionsnedsättning. Innebörden i att eftersträva delaktighet och jämlikhet i samhället är att lagar och föreskrifter ska utformas på ett sådant sätt att alla medborgare oavsett kön, ålder, funktionsnedsättning, ras, sexuell läggning, etnisk, språklig eller religiös tillhörighet kan uppnå full jämlikhet och delaktighet.

Stockholms stads handikappolitiska inriktningsmål

Nämnder och styrelser ska tillse att den personliga integriteten och möjligheten till familjeliv beaktas och värnas för människor med funktionsnedsättning.

Frågor som belyser inriktningarna:

1. Vad gör nämnden/styrelsen för att motverka negativa attityder mot att människor med funktionsnedsättning ges förutsättningar att leva ett normalt familjeliv?
2. Erbjuder nämnden/styrelsen människor med funktionsnedsättning och deras familjer information om hur de kan skydda sig mot övergrepp?
3. Erbjuder nämnden/styrelsen familjer där någon har funktionsnedsättning stödinsatser i sådan omfattning att de kan leva ett normalt familjeliv?

Kultur, Rekreation och idrott samt Religion

FN:s standardregel nr 10:

”Staterna ska se till att människor med funktionsnedsättning kan delta i kulturlivet på lika villkor.”

FN:s standardregel nr 11:

”Staterna skall vidta åtgärder för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning samma möjligheter till rekreation och idrott som andra.”

FN:s standardregel nr 12:

”Staterna skall uppmuntra åtgärder som syftar till att skapa jämlika möjligheter för människor med funktionsnedsättning att utöva sin religion.”

Den nationella handlingsplanen

Kulturella uttrycksformer som teater, litteratur, film, musik och konst kan minska fördomar, påverka attityder och tydliggöra hur personer med funktionsnedsättning bemöts.

Statens kulturråd har tagit fram ett handlingsprogram ”Funktionshindrades tillgång till kultur” 1998:3. Målet för programmet är att förbättra kunskapen om behov hos personer som har funktionsnedsättning, stärka samarbete och samverkan mellan kulturområdet och handikappområdet, utveckla nya verksamhetsformer samt se över tekniken. Exempel på förbättringar i den fysiska tillgängligheten är syntolkning, textning och uppläsning av texter bl.a. på biografier och teatrar samt utbildning av personal i bemötandefrågor.

De statliga kulturinstitutionerna och de institutioner som får statsbidrag har ett särskilt ansvar att söka nya vägar att nå fram till de grupper som idag inte är delaktiga i landets kulturutbud. Undersökningar visar att tillgängligheten ökat under senare år men att målet är långt ifrån uppfyllt.

Stockholms stads handikappolitiska inriktningsmål

Nämnder och styrelser ska tillse att stadens verksamheter och anläggningar senast år 2010 är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning så att de har möjlighet att **såväl besöka** som aktivt utöva sina kulturella, fritids- och idrottsintressen samt sin religion. Nämnder och styrelser ska verka för att detta genomförs även av ickekommunala verksamhetsutövare.

Nämnder och styrelser bör i största möjliga utsträckning förlägga sina evenemang, konferenser m.m. till lokaler som uppfyller kraven på tillgänglighet och användbarhet.

Frågor som belyser inriktningarna:

1. Hur annonseras utbud och aktiviteter? Är informationen tillgänglig?
2. Sker verksamheten i tillgängliga lokaler? Finns ett varierat utbud för personer med olika funktionsnedsättningar?
3. Kan personer med funktionsnedsättning ta del av det ordinarie utbudet av verksamheter? Förekommer särlösningar som komplement? Förekommer särlösningar i brist på integrerade lösningar?

7. REDSKAP FÖR GENOMFÖRANDET OCH HUR REGLERNA KAN OMSÄTTAS I PRAKTISK HANDLING

(avser standardreglerna 13-22)

Kunskap och forskning

FN:s standardregel nr 13:

”Staterna tar det yttersta ansvaret för att kunskap om levnadsvillkoren för människor med funktionsnedsättning samlas in och sprids och också för att stöd ges till forskning på alla områden, inklusive det som är till hinder i deras liv.”

Den nationella handlingsplanen

Forskning om handikapp har intresserat svenska forskare inom beteende- och samhällsvetenskap endast i liten utsträckning. Den har ingen framträdande plats i vetenskapssamhället och är ett förhållandevis nytt forskningsfält. Mycket sällan finns forskning som utgår från de personer som har någon funktionsnedsättning eller som tar utgångspunkt i medborgarrätten.

Stockholms stads handikappolitiska inriktningsmål

Stadens nämnder och styrelser ska skaffa sig kunskap om levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning. Inventeringar och kartläggning om verksamheternas tillgänglighet och kvalitet ska ligga till grund för nämndernas/styrelsernas verksamhetsplanering.

Nämnder och styrelser ska följa upp effekter av genomförda förändringar och på vilket sätt dessa påverkar levnadsförhållanden för människor med funktionsnedsättning.

Frågor som belyser inriktningmålen:

1. Vilka inventeringar och brukarundersökningar som berör området funktionsnedsättning görs inom nämnden/styrelsen?
2. Vilken forskning/forskningsanknytning förekommer i verksamheterna?

Policy och planering

FN:s standardregel nr 14:

”Staterna skall se till att handikappaspekterna beaktas i alla relevanta policysammanhang och i all planering på riksnivå.”

Den nationella handlingsplanen

För att förverkliga FN:s standardregler måste handikapperspektivet finnas med på alla nivåer i samhället och i alla verksamheter. Standardreglerna bör finnas med som ett aktivt instrument vid planering, beslutsfattande och genomförande. Eftersom många av de viktigaste besluten som berör människor med funktionsnedsättning fattas på lokal nivå är det viktigt att alla kommuner för in handikapperspektivet i verksamheten.

Stockholms stads handikappolitiska inriktningsmål

Samtliga nämnder och styrelser ska i sin verksamhetsplan ange åtaganden som leder till att stadens inriktningsmål i handikappolitiska programmet kommer att uppnås. Åtagandena ska bygga på en kartläggning av de totala behoven och vara kostnadsberäknade.

Åtagandena ska följas upp i samband med verksamhetsberättelse och bokslut. Åtgärder ska planeras på både lång och kort sikt med målet inställt på en tillgänglig stad år 2010.

Frågor som belyser inriktningmålen:

1. Hur beaktas handikappaspekter i nämndens/styrelsens beslutsprocesser?
2. Görs konsekvensanalyser av förslag till beslut som är av vikt för personer med funktionsnedsättning?
3. Har handikapprådet, i enlighet med dess instruktioner, givits möjlighet att i god tid medverka i planering och beredning av ärenden med handikappaspekter?

Lagstiftning

FN:s standardregel nr 15:

”Staterna har ansvaret för att det skapas en rättslig grund för åtgärder som leder till delaktighet och jämlikhet för människor med funktionsnedsättning.”

Den nationella handlingsplanen

Enligt Handikappombudsmannen har Sverige varit ett föregångsland vad gäller lagstiftning för det individuella stödet.

Sverige kan däremot inte redovisa lika omfattande generell rättighetslagstiftning som vissa andra länder. Inte heller uppfyller Sverige helt FN:s standardregler. Det gäller t.ex. s.k. domstolstrots med icke verkställda domar. Den enskilde får inte de stödinsatser som hon har rätt till. Det finns brister i kunskap om barn med funktionsnedsättning. De får därigenom svag rättssäkerhet i skolan. Kommunerna får kritik för tillämpning av FN:s standardregler, framför allt när det gäller tillgänglighet.

Stockholms stads handikappolitiska inriktningsmål

Nämnder och styrelser ska självklart efterleva den lagstiftning som finns inom handikappområdet.

Nämnder och styrelser ska aktivt informera människor med funktionsnedsättning om de lagar, bestämmelser och av fullmäktige beslutade styrdokument som reglerar rättigheter och skyldigheter.

Frågor som belyser inriktningsmålen:

1. Vilka lagar, policydokument och riktlinjer gäller för funktionshinderområdet inom nämndens/styrelsens verksamhet?
2. Hur många domar, sanktionsavgifter och vitesförelägganden har nämnden ådragit sig för icke verkställda beslut? Verkställs positiva beslut inom rimlig tid?
3. Finns tillräckliga kunskaper om LSS även hos handläggare inom individ- och familjeomsorg, socialpsykiatri samt äldreomsorg?

Ekonomisk politik

FN:s standardregel nr 16:

”Staterna har det ekonomiska ansvaret för nationella handlingsprogram och åtgärder som skall tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet.”

Den nationella handlingsplanen

En av de grundläggande principerna inom svensk handikappolitik är den så kallade ansvars- och finansieringsprincipen. Den innebär att varje sektor i samhället ska utforma och bedriva sin verksamhet så att den blir tillgänglig för alla medborgare, inklusive personer med funktionsnedsättning. Kostnaderna för de nödvändiga anpassningsåtgärderna ska finansieras inom ramen för den ordinarie verksamheten. Ofta används även begreppet ”mainstreaming” för att tydliggöra allas ansvar.

Stockholms stads handikappolitiska inriktningsmål

Stadens nämnder och styrelser ska, enligt ansvars- och finansieringsprincipen, beakta handikappaspekter i sin verksamhetsplanering. Staden ska se till att arbete med till-

gänglighet och övriga frågor som berör människor med funktionsnedsättning är en naturlig del av allt ordinarie arbete.

Frågor som belyser inriktningmålen:

1. Hur verkar nämnden/styrelsen för att handikappaspekter ska kunna beaktas i den ekonomiska planeringen?
2. Har befintliga brister inom funktionshinderområdet kartlagts och kostnaderna för att åtgärda dem redovisats?

Samordning

FN:s standardregel nr 17:

”Staterna är ansvariga för att nationella samordningskommittéer eller liknande organ inrättas, som säkerställer att handikappfrågor samordnas.”

Den nationella handlingsplanen

Handikappombudsmannen har i uppgift att bevaka efterlevnaden i Sverige av FN:s standardregler och rapportera till regeringen. På det nationella planet finns samordningsformer inom regeringskansliet där man avser att tydligt beakta handikapperspektivet i kommittéer och utredningar och bereda och samordna frågorna med handikappaspekter inom regeringskansliet.

Stockholms stads handikappolitiska inriktningsmål

Kommunstyrelsen har ett övergripande ansvar för att samordna stadens handikappolitiska arbete.

Stadens nämnder och styrelser ska se till att samordningen utvecklas och förbättras inom och mellan förvaltningar, mellan staden och landstinget, mellan staden och staten samt mellan staden och näringslivet/organisationer i de frågor som gäller människor med funktionsnedsättning.

Frågor som belyser inriktningmålen:

1. Vilka mötesformer finns mellan nämndens/styrelsens politiker och handikapprådet för att diskutera viktiga planeringsfrågor?
2. Hur arbetar nämnders och bolags ledningar för att olika avdelningar inom förvaltningen ska samverka för att underlätta för den enskilde att få ändamålsenlig service?
3. Vilka former har nämnden/styrelsen för att samråda lokalt med andra huvudmän så att en effektiv verksamhet kan utformas?

Handikapporganisationer

FN:s standardregel nr 18:

”Staterna bör erkänna handikapporganisationernas rådgivande roll när det gäller att fatta beslut i handikappfrågor.”

Den nationella handlingsplanen

Handikapprörelsen gör en viktig samhällsinsats bl.a. genom att följa och rapportera om livsvillkoren för personer med funktionsnedsättning, peka på behov och brister, föreslå lösningar och medverka både i debatten och i det konkreta arbetet för att bygga ett samhälle för alla.

Stockholms stads handikappolitiska inriktningsmål

Nämnder och styrelser ska iaktta den lagstadgade skyldigheten att samverka med handikapporganisationer.

Nämnder och styrelser ska, enligt gällande instruktioner för stadens handikappråd, ge råden möjlighet att ha aktivt brukarinflytande - insyn, inflytande och möjligheter att påverka.

Frågor som belyser inriktningsmålen:

1. Hur är handikapprådet och organisationerna delaktiga vid verksamhetsplanering så att deras kunskap kan tillvaratas, t.ex. vid inventering av tillgänglighet?
2. Får handikapprådet reella möjligheter, i form av tid och resurser, att vara delaktiga/påverka i utredningar som berör levnadsförhållanden för människor med funktionsnedsättning?

Personalutbildning

FN:s standardregel nr 19:

”Staterna är ansvariga för att det på alla nivåer finns lämplig utbildning för all personal som deltar i planeringen och genomförandet av program och service för människor med funktions-nedsättning.”

Den nationella handlingsplanen

Bemötandet är en fråga som angår oss alla. Olika perspektiv och olika förväntningar på mötet behöver synliggöras och uppmärksammas av såväl den enskilde som de professionella så att hinder och konflikter som försvårar kommunikation och möten kan undvikas.

Levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning som har utländsk bakgrund bör uppmärksammas särskilt.

Stockholms stads handikappolitiska inriktningsmål

Stadens nämnder och styrelser ska ge sin personal utbildning så att de får ökad kunskap om funktionshindrades levnadsförhållanden så att de därigenom kan medverka till att personer med funktionsnedsättning får full delaktighet och jämlikhet liksom till ett förbättrat bemötande. ”Nationellt program för att öka kompetensen om bemötandet”, som har utarbetats av Statens institut för särskilt utbildningsstöd, SISUS, ska beaktas vid fortbildningsinsatser på stadens arbetsplatser.

Specialkompetens behövs för vissa yrkesgrupper. Personalgrupper som arbetar med stöd och service för personer med funktionsnedsättning ska ha den utbildning, erfarenhet och kompetens som arbetet kräver.

Frågor som belyser inriktningmålen:

1. Vilken utbildning/fortbildning som berör handikappaspekter ges till nämnden/styrelsen och dess personal samt tillhandikapprådet?
2. I vilken omfattning förekommer fortbildningsinsatser om bemötandet? Hur används handikapporganisationerna/handikappråden som resurs vid dessa utbildningstillfällen?

(Nationell) granskning och utvärdering

FN:s standardregel nr 20:

”Staterna är ansvariga för fortlöpande granskning och utvärdering av nationella program och tjänster för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet.”

Den nationella handlingsplanen

Handikappombudsmannen (HO) har i uppgift att bevaka efterlevnaden av FN:s standardregler i Sverige. HO rapporterar till regeringen.

Stockholms stads handikappolitiska inriktningsmål

Nämnder och styrelser ansvarar för att en sådan granskning och uppföljning av den egna verksamheten görs att det klart framgår hur och när stadens inriktningsmål kan nås.

Frågor som belyser inriktningmålen:

1. Sker granskning, uppföljning och utvärdering av alla gjorda åtaganden i verksamhetsberättelse och bokslut?
2. Har konsekvenserna av principiellt viktiga beslut för personer med funktionsnedsättning beskrivits i beslutsunderlaget?

Tekniskt och ekonomiskt samt Internationellt samarbete

FN:s standardregel nr 21:

”Stater, både industri- och utvecklingsländer, har ett ansvar för att tillsammans förbättra levnadsförhållandena för personer med funktionsnedsättning i utvecklingsländerna.”

FN:s standardregler, regel nr 22:

”Staterna skall delta aktivt i internationellt samarbete när det gäller åtgärder för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet.”

Den nationella handlingsplanen

Handikappaspekter ska vara en given del i allt internationellt arbete.

Stockholms stads handikappolitiska inriktningsmål

Nämnder och styrelser ska sträva efter att delta i internationella samarbetsprojekt som berör den egna verksamheten.

Nämnder och styrelser ska lyfta fram frågor om tillgänglighet och andra handikappaspekter samt ta del av kunskap och gjorda erfarenheter i andra länder.

Frågor som belyser inriktningsmålen:

1. Deltar nämnden/styrelsen i något samarbetsprojekt i andra länder?
2. Förekommer studiebesök/praktikplatsutbyte eller annat erfarenhets-/kunskapsutbyte i andra länder?
3. Hur tar nämnden/styrelsen del av erfarenheter som gjorts i andra kommuner i Sverige eller i andra länder?

Slut.